

”Rikkaat tekee sitä mitä ne haluaa, köyhät sitä mitä ne voi”

14-16 -VUOTIAIDEN POIKIEN KÄSITYKSIÄ
KÖYHYYDESTÄ

Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen

pro gradu -tutkielma

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Tampereen yliopisto

Tiina-Liisa Vehkalahti

14.5.2018

TIIVISTELMÄ

Tampereen Yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Tiina-Liisa Vehkalahti: ”Rikkaat tekee sitä mitä ne haluaa, köyhät sitä mitä ne voi”.

14-16 –vuotiaiden poikien käsityksiä köyhyydestä

Pro gradu –tutkielma 59 sivua

Nuorisotyö ja nuorisotutkimus

Toukokuu 2018

Tutkimuksessa tarkastellaan 14-16 –vuotiaiden poikien käsityksiä köyhyydestä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää mitä merkityksiä pojat antavat köyhyydelle ja miten he sitä ympärillään havainnoivat. Tutkimuskysymyksiä on kolme: Mistä köyhyys johtuu poikien mielestä? Millaista on poikien havaitsema köyhyys hänen omassa sosiaalisessa kasvuympäristössään? Miten ihminen tulee rikkaaksi tai köyhäksi poikien mielestä?

Tutkimuksen taustan muodostavat aiemmat tutkimukset köyhyydestä, sen mekanismeista sekä lasten sekä nuorten parissa tehdyt köyhyys- ja taloustutkimukset.

Metodologialtaan tutkimus on laadullinen. Tutkimuksen aineistona on kaksi 14-16 –vuotiaiden poikien ryhmähaastattelua, joihin osallistui kaikkiaan kymmenen poikaa. Tutkimus toteutettiin fokusryhmähaastattelun ja visuaalisen prosessoinnin avulla. Tutkimuksen analyyttinen lähestymistapa on laadullinen sisällönanalyysi ja sen kautta aineiston teemoitus.

Tutkimusten tulosten perusteella voidaan sanoa, että pojat pystyvät havainnoimaan ja sanoittamaan ympärillään näkyvää köyhyyttä melko yksityiskohtaisesti ja tarkkasanaisesti. Aineistosta löytyi neljä selkeää teemaa, jotka toistuivat poikien haastatteluissa ja visualisessa prosessoinnissa.

Ensinnäkin haastateltavien poikien mielestä köyhyys ei johdu nuoresta itsestään, vaan köyhyyteen joko kasvetaan perheolosuhteiden takia tai nuori tekee sellaisia valintoja, jotka johtavat köyhyyteen. Näitä olivat esimerkiksi kouluttautumattomuus, päihteiden käyttö ja työstä kieltäytyminen. Toiseksi teemaksi nousi köyhyyden tunnistaminen ulkoista merkeistä kuten kuluneista vaatteista, vanhasta kännykästä tai harrastusten puutteesta. Kolmanneksi pojat kokivat, että rahan säästäminen ja lahjoittaminen on tärkeää, ja että varsinkin säästäminen on tulevaisuudessa pärjäämisen kannalta pakollista. Neljänneksi teemaksi nousi ajatus siitä, että köyhä nuori ei voi olla onnellinen, vaan hän on yksinäinen, masentunut ja surullinen.

Tutkimus tekee näkyväksi sen, että 14-16 –vuotiaat pojat näkevät ympärillään köyhyyttä ja osaavat arvioida sen syntymekanismia sekä vaikutusta nuoren elämään.

Asiasanat nuori, nuoruus, poika, köyhä, köyhyys, rikas, rikkaus, visualisointi, fokusryhmähaastattelu

ABSTRACT

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities
Tiina-Liisa Vehkalahti: Perceptions of Poverty among Boys Aged 14 through 16
Master's thesis, 59 pages
Youth Work and Youth Research
May 2018

This study examines the way boys aged 14 through 16 perceive poverty. Its objective was to find out what kind of meanings these boys associate with poverty and in what kind of way they observe poverty around them. For this end, this study includes three research questions: What do the boys perceive as the reason for poverty? What kind of poverty observed by the boys exists in their respective social growth environments? What do the boys perceive as a way to become rich or poor?

The background for this study is formed by previous research concerning poverty, and the mechanisms therein, as well as poverty and economic research conducted among children and adolescents.

This study is qualitative in nature. Its focus is on ten boys aged 14 through 16, and they were interviewed in two separate groups. This study was carried out using focus groups and visual processing. The analytical approaches applied in this study are qualitative content analysis and thematic analysis.

The results of this study indicate that these boys are capable of observing and verbalising the poverty around them in fairly detailed and precise ways. The data revealed four distinct themes which recurred throughout the interviews and visual processing.

First, these boys perceive poverty as not stemming from the adolescents themselves, but as something adolescents either grow into due to family circumstances, or face after their own choices in life. Such issues included incomplete education, substance abuse, and job refusal. A second theme was the identification of poverty using external signs such as worn-out clothing, an old mobile phone, or lack of hobbies. The third theme suggested that the young perceive saving and donating money as important, and especially saving for the future as a necessity. The fourth theme involved the idea that a poor adolescent cannot be happy, but instead lonely, depressed, and sad.

This research makes it visible that boys aged 14 through 16 see poverty around them, and that they are able to assess the mechanisms it is brought about and the effect it has on the life of an adolescent.

Keywords: adolescent, youth, boy, poor, poverty, rich, richness, visualisation, focus group interview

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
2.1 Aikaisempi tutkimus	7
2.2 Nuori/nuoruus	9
2.3 Maskuliinisuus	10
2.4 Köyhyys käsitteenä	12
2.5 Absoluuttinen, suhteellinen ja subjektiivinen köyhyys	15
2.6 Tutkimuskysymykset	15
3 TUTKIMUSMETODIT JA TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄ	16
3.1 Laadullinen tutkimus	19
3.2 Fokusryhmähaastattelu tutkimusmenetelmänä	19
3.3 Visuaalinen prosessi eli kuvakollaasien tekeminen tutkimusmenetelmänä	21
3.4 Eettiset kysymykset	23
3.5 Laadullinen sisällönanalyysi	26
4 POIKIEN NÄKEMYKSIÄ KÖYHYDESTÄ	29
4.1 Haastatteluista nousseet teemat	29
4.1.1 Köyhyys ei johdu nuoresta itsestään	29
4.1.2 Köyhyden tunnistaa ulkoisista merkeistä	31
4.1.3 Rahan säästäminen ja lahjoittaminen on tärkeää	33
4.1.4 Köyhä nuori ei ole onnellinen	35
4.2 Välttämättömät kulutushyödykkeet	36
4.3 Kuvakollaaseista tärkeitä oivalluksia	37
4.3.1 Rikkaiden nuorten arkitodellisuus	38
4.3.2 Köyhien nuorten arkitodellisuus	39
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	40
LÄHDELUETTELO	47
LIITTEET	52

1 JOHDANTO

“Me ollaan niin vitun köyhiä,” sanoi 15-vuotias teinipoika ja pyöritteli silmiään tuskastuneena. Hän huokaisi syvään, kohautti olkapäitään ja jatkoi:”Miks kaikki muut saa paitsi mä?” Aiheena tälle elämäntuskalle oli pojan kokemus siitä, että kaikki muut kaverit saavat uuden kännykän aina kun haluavat. Paitsi hän. Tämä keskustelu käytiin minun ja teinipoikani kesken loppukesällä 2014, ja se johti perheessämme laajempaan keskusteluun ja pohdintaan nuorison käsityksistä ja kokemuksista köyhyydestä.

Nuorisoa koskeva yhteiskunnallinen keskustelu on viime aikoina ollut selkeästi ongelmalähtöistä. Harvoin on kuullut puheita tai lukenut nuorisosta kirjoituksia positiivisen raikkaaseen sävyyn. Esillä keskusteluissa ovat olleet mm. nuorten syrjäytyminen, koulukiusaaminen, liikkumattomuus, harrastamattomuus, ylipaino, rasismikokemukset, työttömyys ja eriarvoistuminen. Myös nuorisotakuu, ammatillinen reformi ja hallituksen tekemät koulutussäästöt ovat olleet vahvasti tapetilla. Nuorten köyhyys tai sen kokeminen liittyy vahvasti eriarvoistumisen tematiikkaan. Köyhyys on alati ajankohtainen aihe sekä Suomessa että muualla maailmassa. Syrjäytymis-, yhteiskunnan eriarvoistumis- sekä koulujen ja koulutuksen tasa-arvoisuuskeskusteluissa on lähiaikoina sivuttu lasten ja nuorten kokemaa ja elämää köyhyttä, vähävaraisuutta tai huono-osaisuutta.

Suomessa julkaistiin vuonna 2012 mielenkiintoinen ja ajankohtainen Hakovirran ja Kallion (2014) tutkimus Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Tämä tutkimus motivoi myös oman tutkimusaiheeni valintaan. Hakovirran ja Kallion tutkimus on laaja ajankuva lasten käsityksistä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. Tuosta tutkimuksesta löysin omalle tutkimukselleni linjan ja inspiraation.

Vallalla oleva asenneilmasto, arvomaailma ja yhteiskunnan tekemät poliittiset valinnat vaikuttavat voimakkaasti köyhien lasten arkeen ja jokapäiväiseen elämään. Bullock (1999) mainitsee, että “lasten käsitykset köyhyyden syistä voivat vaikuttaa myös siihen miten he kohtelevat huono-osaisia”. Myös tämä on mielenkiintoinen näkökulma.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton asiantuntijalakimies Esa Iivosen (2015) mukaan köyhyys vaikuttaa kielteisesti lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen. Iivonen toteaa, että

“taloudellisesti vaikeassa tilanteessa olevien perheiden lapset ovat usein huolissaan perheen tilanteesta. Taloudellisesti tiukka tilanne saattaa myös kiristää perheenjäsen- ten keskinäisiä välejä ja vaikuttaa mielialaan. Lapset voivat kokea pelkoa, ahdistusta ja huolta, mutta myös syyllisyyttä.” Iivonen (2015) toteaa myös, että “köyhyys on läsnä lasten arjessa erityisesti erilaisina kulutus- ja osallistumismahdollisuuksien eroina. Kuluttaminen on osa lasten arkea ja siihen sisältyy tiettyjä odotuksia. Lapset tunnistavat köyhyyttä ulkoisten tunnusmerkkien, kuten vaatteiden ja tavaroiden, pe- rusteella. Lapset huomaavat, jos vaatteet ovat rikki tai kuluneita. Lelujen tai pelien määrä ja ominaisuudet tai kännykän malli ja ominaisuudet huomataan lasten vertais- suhteissa. Vapaa-ajan osallistumismahdollisuudet huomataan luonnollisesti myös. Lapselle köyhyys vaikuttaa lapsen koko elämään. Hän ei voi elää samalla tavoin kuin ikätoverinsa. Köyhyys voi merkitä jäämistä kaveripiirin keskuudessa tavanomaisten kulutus- ja harrastusmahdollisuuksien ulkopuolelle. Köyhällä perheellä voi olla mah- dotonta hankkia lapselle harrastusvälineitä tai kustantaa lapsen harrastuksia. Tämä voi johtaa siihen, että lapsi jää kaveripiirin ulkopuolelle.”

Myllyniemen (2015, 59) mukaan “rahan merkitys nuorten arjessa on Nuorisobaro- metrin mukaan suuri, ja erot taloudellisissa resursseissa tuottavat myös sosiaalista eriarvoisuutta. Joka kolmas haastatelluista nuorista on jättänyt harrastuksen aloitta- matta rahapulan takia, ja joka kuudes on ollut tapaamatta ystäviään. Hyvin toimeen- tulevat tapaavat ystäviään useammin, kokevat vähemmän yksinäisyyttä ja harrastavat useammin liikuntaa.“

Kukaan meistä ei voi valita perhettä, johon syntyy. Onkin kiinni mm. perheen vanhemmista, olosuhteista, yhteiskunnan tukimuodoista, ympäristöstä ja monesta muusta asiasta millainen on lapsen ja nuoren alkutaival. Yhtä selkeää syytä tai ratkaisua ei ole olemassa siihen, miksi lapsiperheköyhyyttä esiintyy tai miten sitä voisi estää. Taloussanomien haastattelussa (2011) Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tutkija Reija Paananen kertoo, että osa nuorten ongelmista lähtee jo sikiökaudelta. Raskausajalla on vaikutusta ja esimerkiksi odottavan äidin terveys sekä elintavat kuten ruokailutottumukset ja tupakointi näkyvät lapsen hyvinvoinnissa.

Mitä merkityksiä 14-16 -vuotiaat pojat antavat köyhyydelle? Mitä köyhyys heille tar- koittaa, miten se ilmenee, miten se näkyy? Miksi näiden poikien mielestä joku on

köyhä, ja joku toinen ei? Onko köyhyys oma syy? Jos ei, kenen tai minkä syy se on? Mistä raha tulee? Voiko jokainen ihminen rikastua jos vain tarpeeksi haluaa? Näitä asioita lähdin selvittämään tutkimuksessani. Tarkastelukulma tutkimuksessani on kokemuksellinen ja laadullinen, eikä sillä tavoitella tilastollista yleistettävyyttä. Sen sijaan tutkimus tavoittaa merkityksenannon prosesseja sekä sitä, miten pojat neuvottelevat köyhyyden merkityksistä asiasta keskustellessaan.

Nuoret näkevät ympäröivän yhteiskunnan ja sen epäkohdat vaikka eivät välttämättä osaa näkemäänsä sanoittaa tai kertoa jos ei kysytä. Siksi on tärkeää kysyä köyhyys-teemasta nuorilta itseltään eikä aikuisilta. Nuoret omaksuvat käsityksiään ja merkityksiään ympäröivästä yhteiskunnasta ja osaavat sanoittaa niitä.

Ammatillinen taustani on myös inspiroinut pro gradu –tutkimuksen teeman valintaan. Olen työssäni Tampereen kaupungin Nuorisopalveluiden johtavana koordinaattorina huomannut vuosien saatossa nuorten taloudellisen eriarvoistumisen lisääntymisen ja rahan kasvavan merkityksen nuoren elämän eri tilanteissa. Nuorten taloudelliset resurssit saattavat suuresti vaikuttaa elämän suuntaan mm. harrastamisen ja koulunkäynnin kautta. Monella nuorella kun harrastaminen loppuu rahanpuutteen vuoksi tai toisella asteella koulussa ei ole rahaa koulukirjoihin ja –tarvikkeisiin.

Peilaan tutkimukseni tuloksia Hakovirran ja Rantalaihon tutkimuksen Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa (2012) tuloksiin siltä osin kuin se on mahdollista vaikka tutkimuksen kohderyhmät ovat jossain määrin erilaiset. Hakovirran ja Rantalaihon tutkimuksessa keskitytään lapsiin iältään 11-15 vuotta. Oman tutkimukseni kohteet ovat iältään 14-16-vuotaita poikia. Tutkimukseni merkityksellisyys kumpuaa pohjimmiltaan haastateltavien poikien omasta kokemusmaailmasta ja kyvystä sanoittaa ympärillä näkyvää köyhyyttä tai rikkautta.

Tämän johdantoluvun jälkeen tutkimukseni etenee luvussa kaksi teoreettisen viitekehyksen kuvaamiseen. Tähän liittyvät esimerkiksi käsitteet nuoruus ja köyhyys eri näkökulmista tarkasteltuna. Kolmannessa luvussa kerron tutkimusmetodeista, joita tässä laadullisessa tutkimuksessa ovat fokusryhmähaastattelu ja visuaalinen prosessointi. Tämän jälkeen kirjoitan tutkimuksen tuloksista ja merkityksistä. Lopuksi kerron tutkimuksen ja tulosten johtopäätökset.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Aikaisempi tutkimus

Köyhyydestä aikuisten tai jonkun tietyn ryhmän kokemana (esim. toimeentulotuen saajat, yksinhuoltajat, asunnottomat, vanhukset, yksin elävät miehet) on paljon tutkimustietoa. Se on kuitenkin lähinnä määrällistä. Laadullisia tutkimuksia on vähemmän (Hakovirta & Kallio 2014, 152). Nuorten köyhyydestä on jonkin verran tilastollista tietoa ja tutkimusta, mutta tunteita tai kokemuksia ei niinkään ole tutkittu. Myös lasten köyhyyskäsityksiä on tutkittu yllättävän vähän. Hakovirta ja Kallio (2014, 154) mainitsevat, että ”lasten käsityksiä köyhyydestä on tutkittu eri tieteenaaloilla, erilaisia lähestymistapoja, käsitteisisältöjä ja keskusteluperinteitä soveltaen, mutta tutkimusta on huomattavasti vähemmän kuin aikuisten köyhyyskäsityksistä”.

Suomalaisissa laajoissa tutkimuksissa kuten esimerkiksi THL:n Kouluterveyskyselyssä (2013, 2017) tai Allianssin julkaisemassa Nuorista Suomessa (2014, 2016) on vain suppeasti kysytty nuorilta heidän kokemastaan köyhyydestä. Nuorista Suomessa 2014 – ja 2016 –julkaisuissa pohdittiin nuoria kuluttajina. Tähän liittyivät mm. lainat, viikkorahat ja maksuhäiriöt. Sami Myllyniemen (2015, 3) toimittama Arjen jäljillä - Nuorisobarometri 2015 käsittelee nuorten taloutta lähinnä toimeentulon ja rahojen riittävyyden näkökulmasta. Tutkimuksessa avataan myös nuorten tulonlähteitä, taloudellista apua, vanhempien tukea ja tukimuotoja, rahanpuutetta ja omakuvaa kuluttajana.

Nuorista Suomessa 2016 –julkaisussa (Allianssi 2016, 53-54) käsitellään lasten ja nuorten köyhyyttä pienituloisuuden kautta. Julkaisussa on päädytty seuraavanlaiseen pienituloisten ihmisten määritelmään: ”Pienituloisiksi henkilöiksi määritellään kansainvälisten suositusten mukaisesti ne henkilöt, joiden kotitalouden tulot kulutusyksikköä kohden ovat pienemmät kuin 60 prosenttia mediaanitulosta. Pienituloisissa kotitalouksissa asui vuonna 2014 lapsia noin 108 000. Lasten pienituloisuus on muutaman vuoden laskun jälkeen alkanut taas kasvaa.” Julkaisu toteaa, että ”nuoruudessa perheen taloudellinen huono tilanne on merkittävä

hyvinvoinnin riskitekijä. Suomen Pankin mukaan nuorten elintason heikkeneminen jättää pysyviä jälkiä kotitalouksien elintasaan monen kanavan kautta. Tämä johtuu muun muassa siitä, että työuran pätkiminen vaikuttaa myös eläkekertymiin ja siten eläkeiän tuloihin.” (Allianssi 2016, 53-54.)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto julkaisi vuonna 2010 tutkimuksen Nuorten kokemuksia perheen taloudellisesta tilanteesta. Kyselyn perusteella nuoret ymmärsivät hyvin tarkkaan sen miten varallisuus tai varattomuus on nähtävissä. Nuoret kuvailivat avoimissa vastauksissa lukuisia asioita, jotka heidän mielestään viestivät siitä, että jollain perheellä on rahaa ja joillain ei. Yhteensä nuoret mainitsivat 1 047 asiaa, josta perheen varallisuuden tai varattomuuden voi huomata. Vaikka nykyään halpavaatekettujen yleisyyden ja edullisuuden sekä käytettyjen ja kierrätettyjen vaatteiden käytön suosittavuuden vuoksi on mahdollista pukeutua muodikkaasti melko edullisestikin, selkeästi yleisin nuorten mainitsema asia, joka kertoo perheen rahatilanteesta, olivat nuoren vaatteet ja ulkonäkö. Rikkailla oli nuorten mukaan paljon erilaisia vaatteita, merkkivaatteita, hienoja asusteita ja viimeisimmän muodin mukaisia vaatteita. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010, 4-5).

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (2010, 5) kirjoittaa, että ”seuraavaksi useimmiten, mutta selkeästi vaatteita ja ulkonäköä harvemmin, nuoret mainitsivat perheen rahatilanteesta kertoviksi asioiksi nuoren käyttäytymiseen ja luonteeseen sekä nuoren vapaaajanviettoon liittyviä asioita. Nuorten vastauksissa varakkaiden perheiden lapsia kuvailtiin usein ulospäin suuntautuneiksi, ylimielisiksi ja itsevarmoiksi. Vähävaraisempien perheiden lapsia sitä vastoin kuvailtiin usein alakuloisiksi ja huolestuneiksi. Nuoret näkivät eroja myös asenteissa ja käyttäytymisessä sekä keskustelunaiheissa varakkaampien ja köyhempien perheiden lasten välillä. Vapaa-aikaan liittyvät asiat koskivat usein kavereiden kanssa vietettyä aikaa, kahvilla, pikaruokaloissa, ostoksilla ja elokuvissa käymistä. Nuorten mukaan köyhempien perheiden lapsilla ei ollut aina varaa tällaisiin kavereiden yhteisiin menoihin. Vapaa-aikaan liittyvinä varallisuuden merkkeinä nuoret mainitsivat myös harrastukset ja perheen lomamatkat.” (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010, 5).

Mannerheimin Lastensuojeluliitto kuvaa tutkimuksessaan nuorten suhdetta köyhyyteen seuraavasti:

”Nuorten vastauksissa mainittiin usein myös nuoren tavaroiden ja kodin viestivän perheen varallisuudesta. Tavallisimmin nuoren tavaroihin liittyneet kommentit koskivat elektroniikkaa. Nuoret kertoivat, että varakkaampien perheiden lapsilla oli käytössään uutta ja hienoa elektroniikkaa, kuten kännyköitä, mp3soittimia ja kannettavia tietokoneita. Koti viesti nuorten mielestä hyvästä taloudellisesta tilanteesta, mikäli se ei ollut kerrostalossa, sijaitsi hyvällä alueella ja oli hienosti sisustettu. Edellä mainitut neljä aihepiiriä olivat nuorten vastauksissa mainittu useimmiten, kun nuoria pyydettiin kuvailemaan, minkälaiset asiat viestivät siitä, että toisilla perheillä on rahaa ja toisilla ei. Kymmeniä mainintoja saivat myös nuoren käyttöraha, vanhempien ammatti ja autot sekä nuoren liikuminen. Nuoret pitivät suurta viikko- tai kuukausirahaa tai sitä, että nuorella ylipäätään on usein mukanaan paljon rahaa, merkkinä perheen hyvätuloisuudesta. Vanhempiin liittyvät asiat, joista nuoret voivat mielestään huomata perheen taloudellisen tilanteen, olivat ammatti, asema tai omaisuus, kuten auto. Varakkuuden tunnisti nuorten mielestä myös nuoren kalliista kulkupeleistä, mopoista ja mopoautoista. Varattomuuden taas siitä, että nuorella ei ollut aina varaa linja-auto- tai junalippuihin.” (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2010, 5).

Tutkimuksessani hyödynsin yllä olevaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton määritelmää kuunnellessani ja tulkitessani poikien haastatteluja. Huomasin, että poikien havainnot tukivat hyvin edellä mainittuja huomioita ja olivat täysin saman suuntaisia.

2.2 Nuori/nuoruus

Tutkimuksessani haastatellut pojat ovat iältään 14-16 –vuotiaita. Allianssin (2014, 9) mukaan ”nuoruus on liukuva käsite. Arkielämässä nuoruudella tarkoitetaan ikävaihetta lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Nuoruus on yksilöllistä – sama ihminen voi eri yhteydessä olla lapsi, nuori tai aikuinen riippuen asiayhteydestä ja kontekstista. Lainsäädännössä sekä erilaisissa tutkimuksissa ja tilastoissa nuoruuden ikämääritykset

ovat erilaisia. Nuorisolain määritelmän mukaan nuorilla tarkoitetaan kaikkia alle 29-vuotiaita. Toisaalta taas voidaan ajatella, että nuoruus alkaa kun oppivelvollisuus päättyy eli nuoren ollessa noin 16 -vuotias. Kuitenkin esimerkiksi työttömyystilastoissa nuoriksi luetaan alle 25-vuotiaat, kun taas lain mukaan nuoriksi viljelijöiksi katsotaan alle 40-vuotiaat.” (Allianssi 2014, 9.) Haastattelemani pojat ovat nuoria jokaisella mittarilla mitattuna eli sekä lain että tilastojen valossa.

2.3 Maskuliinisuus

Tutkimukseni aineistona on kymmenen poikaa, joten on tarpeen tarkastella maskuliinisuutta osana tutkimustani. Judith Butler kirjoittaa teoksessaan *Bodies That Matter* (1993, 95), että sukupuoli on tekemistä eikä niinkään olemista. Huuki (2010, 20) kiteyttää Butlerin ajatuksen oivaltavasti:

“Sukupuoli on performatiivi, joka rakentuu niissä teoissa, joiden on perinteisesti ajateltu olevan luonnollisen, biologiaan perustuvan sukupuoli-identiteetin seurausta. Butlerille sukupuoli ei ole perusta vaan konstruktio, joka rakentuu toistosuorittamalla kulttuurisesti hyväksyttävää eleistöä. Olennaista on, että ihmiset eivät ole tiettyä sukupuolta siksi, että heillä on syntyessään tietynlainen ruumis, vaan siksi, että kulttuurissa vallitsevat tietyt sääntöjärjestelmät, jotka ovat toistettavissa. Näihin sääntöjärjestelmiin liitetään tietynlaisessa ruumiissa syntyneet henkilöt. Sukupuoli ei ole Butlerille kuitenkaan vaaasti mielen mukaan valittavissa olevaa “pintasubjektiviteettia”. Se on ritualisoitunutta, normitettua ja normalisoitunutta institutionalisoituneiden, sosiaalisten ja kulttuuristen diskurssien sekä itsekäytänteiden välityksellä osaksi identiteettiä juurtunutta toistotoimintaa.”

Arto Jokinen (2004) määrittelee maskuliinisuutta seuraavanlaisesti: ”Länsimaisissa kulttuureissa maskuliinisina ominaisuuksina pidetään yleisesti toiminnallisuutta, hallitsevuutta, suoriutumista, rationaalisuutta, kilpailullisuutta, fyysistä voimaa ja väkivaltaa. Missään tapauksessa maskuliinisuuteen eivät kuulu feminiiniseksi

määritellyt piirteet, joita ovat muun muassa yhteisöllisyys, emotionaalisuus ja empaattisuus. Maskuliinisuus ja feminiinisyys ymmärretään toistensa vastakohtina ja vieläpä siten, ettei maskuliinisuuteen sekoitu mitään feminiinisydestä.”

Henry Laasanen (2010) tiivistää ajatuksen hegemonisesta maskuliinisuudesta seuraavalla tavalla: “Akateemisessa maailmassa ei yleensä puhuta pelkästä maskuliinisuudesta, vaan hegemonisesta maskuliinisuudesta. Teoria ohjaakin voimakkaasti akateemista ajattelua miehistä ja maskuliinisuudesta. Teorian juuret ovat patriarkaattiteoriassa ja sukupuoliteoriaan kohdistetussa kritiikissä. Raewyn Connellin mukaan sukupuoliroolin käsite antaa kuvan liian yhtenäisestä miesten ryhmästä, kun todellisuudessa maskuliinisuuksia on useita erilaisia.”

Connell (1995, 76–80) jakaa maskuliinisuudet neljään kategoriaan:

1. hegemoninen maskuliinisuus
2. myötämieliset (complicit) maskuliinisuudet
3. alistetut maskuliinisuudet
4. marginaaliset maskuliinisuudet.

Laasanen (2010) avaa Connellin kategorioita seuraavasti: “Hegemoninen maskuliinisuus tuottaa myötämielisille maskuliinisuuksille patriarkaalista osinkoa, mikä ilmenee esimerkiksi miesten suurempina palkkoina ja helpompana pääsynä koulutukseen. Myötämielisten maskuliinisuuksien rooli on Connellin teoriassa erityisen tärkeässä asemassa, koska hegemoninen maskuliinisuus ei vastaa miesten enemmistön aktiiviteetteja yhteiskunnassa. Myötämieliset maskuliinisuudet eivät varsinaisesti saa hegemoniselle maskuliinisuudelle koituvia etuja, mutta ne kuitenkin kannattavat hegemonista maskuliinisuutta saamansa patriarkaalisen osingon takia.”

Laasanen (2010) kertoo Connellin ja Messerschmidtin (2005, 832) ajatuksista seuraavasti:

“Hegemoninen maskuliinisuus ei ole kuvaus todellisista miehistä, vaan kuvaus niistä ideaaleista ja normeista, joihin miesten tulisi pyrkiä. Tyypillistä sille on fantasianomaisuus ja mahdottomuus. Kukaan mies ei välttämättä yllä ideaaliin, mutta silti se ohjaa miesten käytöstä. Hegemoninen maskuliinisuus ei ole yleisin maskuliinisuuden muoto tilastollisesti tarkastellen, mutta se edustaa arvostetuinta tapaa olla mies ja samalla pakottaa kaikki muut miehet arvioimaan itseään suhteessa

tuohon ideaaliin.”

Nyqvist (2006, 92-94) kirjoittaa poikien ja nuorten miesten kasvusta seuraavanlaisesti:

”Perinteinen mieskuva ei myöskään helpota poikien ja nuorten miesten kasvua. Perinteinen suomalainen miehen malli on ollut vahva ja kova. Riskinotto, vaaran kestäminen ja rajoittunut tunteiden näyttäminen on liitetty maskuliinisuuteen. Tällainen stereotyyppinen mieskuva rajoittaa poikien inhimillisyyden kehittymistä eikä salli poikien toteuttaa persoonallisuuttaan kovin monipuolisesti. Erityisesti tunteiden ilmaisun rajoittaminen voi johtaa siihen, että tunnekuohut puretaan aggressiivisella käytöksellä. Pojilla on kuitenkin aivan samanlaiset emotionaaliset tarpeet kuin tytöillä. Vauvaikäisenä pojat ovat tyttöjä tunneherkempiä mutta vähitellen ero kääntyy toisin päin. Tytöt opetetaan tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteitaan paremmin. Tällaisella kasvatuksella on vaarana, että poikien tunneherkkyys ja kosketus omiin tunteisiin vähenee ja poika saattaa etäännyä läheisistä ihmissuhteistaan.”

Tutkimuksessani hyödynnän maskuliinisuusteorioita pohtimalla poikien kertomia havaintoja niiden teorioiden kautta. Pyrin myös erottelemaan poikien haastattelutilanteista ne kohdat, jolloin maskuliinisuus tulee puheesta läpi.

2.4 Köyhyys käsitteenä

Oletuksena on, että tutkimukseen osallistuvat 14-16 –vuotiaat pojat asuvat vielä kotona tai huoltajiensa kanssa. Näin ollen pojat voi lukea kuuluviksi lapsiperheeseen.

Juho Saaren (2014) mukaan “väliaikaisesta köyhydestä kärsii tällä hetkellä noin 800 000 suomalaista. Väliaikaisella köyhyydellä tarkoitetaan elämänvaiheesta, kuten opiskelusta tai lyhyestä työttömyysjaksosta, johtuvaa köyhyyttä. Pitkään jatkuvasta ja kasautuvasta huono-osaisuudesta kärsivien joukko on noin 100 000 ihmisen kokoinen. Pitkäaikaistyöttömät ja asunnottomat lukeutuvat tähän ryhmään, kuten myös leipäajonoissa kävijät. Jopa yli 20 000 suomalaista hakee ruokansa viikoittain

leipäjonosta.” (Saari 2014.)

Köyhyyttä voidaan myös tutkia esimerkiksi jonkin väestöryhmän kautta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee lapsiköyhyyden seuraavasti:

”Käsite lapsiköyhyys tarkoittaa esimerkiksi köyhyysrajan alittaneiden lasten osuutta kaikista lapsista” (Sauli 2001, 155). THL (2014) toteaa, että “samaa aikaan kun yleinen tulotaso on Suomessa noussut, on lapsiperheiden köyhyys moninkertaistunut. Vuonna 1995 köyhissä perheissä eli 52 000 alle 18-vuotiasta lasta. 2000-luvun alussa heitä oli 129 000 ja vuonna 2007 jo 151 000. Köyhissä perheissä elävien lasten määrä on kasvanut lähes kolminkertaiseksi. Lapsiköyhyysaste tarkoittaa suhteellisen köyhyysrajan alapuolella olevissa kotitalouksissa asuvien alle 18-vuotiaiden osuutta kaikista alaikäisistä. Suhteellinen köyhyysraja tarkoittaa sitä, että tulot ovat alle 60 prosenttia keskimääräisestä tulotasosta eli niin sanotusta mediaanitulosta. Lapsiköyhyys on yleisintä yksinhuoltajaperheissä sekä perheissä, joissa lapset ovat alle kolmevuotiaita. Myös perheen koko vaikuttaa lapsen köyhyysriskiin. Vaikka sisarus on lapselle monin tavoin rikkaus, ovat monilapsiset perheet useammin köyhiä.” (THL 2014).

Allianssin (2014, 33-34) mukaan “vuonna 2012 pienituloisen ansaitsi vähemmän kuin 13 990 euroa vuodessa. Toisin sanoen yhden hengen taloudessa asuva on pienituloisen, jos hänen tulonsa ovat alle 1170 euroa kuukaudessa. Pienituloisia henkilöitä oli 63 000 vuonna 2012. Pienituloisuusaste eli pienituloisen väestön osuus koko väestöstä oli 11,9 %. Vuonna 2012 pienituloisuus väheni kaikissa väestöryhmissä. Pienituloisissa kotitalouksissa asui vuonna 2012 lapsia noin 102 000, mikä on 19 000 edellisvuotta vähemmän. Määrän lisäksi myös lasten pienituloisuusaste laski ollen 9,4 % vuonna 2012. Nuoruudessa perheen taloudellinen ahdinko on merkittävä hyvinvoinnin riskitekijä.” (Allianssi 2014, 33-34).

THL (2014) kategorisoi lapsiperheköyhyyden syyt neljään osaan seuraavalla tavalla:

“1. Lapsen köyhyysriskiä kasvattaa eniten vanhemman työttömyys

Noin puolet köyhyysrajan alittavista lapsiperheistä on sellaisia, joissa kukaan ei käy ansiotyössä. Kun perheen kokonaistuloista suurin osa koostuu erilaisista tulonsi-

irroista, on lapsen köyhyysriski suuri. Ansiotulojen ja tulosiirtojen ostovoima on kehittynyt 1990-luvun puolivälin jälkeen eri suuntiin: ansiotulojen on kasvanut ja tulonsiirtojen on pysynyt ennallaan. Lapsiperheiden köyhyyden lisääntyminen liittyy myös sukupolvien välisen tulonjaon muutokseen. Nuorten aikuisten eli tyypillisten pikkulapsien vanhempien osuus alemmissa tuloluokissa on kasvanut selvästi muun muassa työmarkkinoille kiinnittymisen vaikeuksista johtuen.

2. Työstä saatavien tulojen riittämättömyys aiheuttaa köyhyyttä

Vaikka työ yleensä onkin paras suoja köyhyyttä vastaan, voi työtä tekevän vanhemman perhe olla silti köyhä. Syynä tähän voi olla esimerkiksi se, ettei työstä saatava palkka riitä perheen kulujen kattamiseen. Lapsiperheessä tulojen hankkimiseen osallistuu vain osa perheenjäsenistä, mutta ansaittuja tuloja käyttävät kaikki. Työssäkäyvien pienituloisten perheiden köyhyys liittyykin useimmiten kotitalouden rakenteeseen ja kokoon. Koulutus vaikuttaa menestykseen työmarkkinoilla ja sitä kautta tuloihin. Kun perheen eniten tienaavan aikuisen koulutus on peruskoulutus, on lapsen köyhyysriski nelinkertainen korkea-asteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsiin verrattuna. Säännöllistä työtä ei aina ole saatavilla pätkä- ja osa-aikatöiden epävarmassa maailmassa. Korkeakaan koulutus ei aina suojaa perhettä köyhyydeltä, vaan pienituloisuus voi koetella myös korkeasti koulutettua.

3. Sosiaaliturvan ostovoiman jälkeenjääneisyys

Keskeiset lapsiperheille suunnatut tulonsiirrot kuten lapsilisä, vanhempainpäiväraha ja kodinhoidontuki ovat jääneet ostovoimaltaan jälkeen yleisestä hintojen- ja ansiotulojen noususta. Erityisesti pikkulapsivaiheessa sosiaaliturvalla on usein merkittävä rooli perheen menojen kattamisessa. Mitä vähäisempiä ovat perheen muut tulot, painottuu tulonsiirtojen merkitys perheen taloudelle.

4. Perheen koko ja rakenne liittyvät köyhyysriskiin

Lasten ikä ja perheen koko vaikuttavat siihen, kuinka todennäköisesti perheen tulot jäävät köyhyysrajan alapuolelle. Köyhyysriski on korkea perheissä, joissa lapset ovat pieniä. Köyhyysrajan alla elävistä lapsista joka viides onkin alle kolmevuotias. Kahden huoltajan perheessä toimeentulo paranee pikkulapsivaiheen jälkeen yleensä nopeasti, kun molemmat vanhemmista voivat osallistua työmarkkinoille. Yksinhuoltajaperheiden köyhyysriski alkaa madaltua vasta lasten tullessa kouluikänsä.”

Hyödynsin yllä olevaa jaottelua teemoittaessani poikien haastatteluja ja etsiessäni niistä johtavia ja keskeisiä oivalluksia. Jaottelu auttoi itseäni hahmottamaan ja sanoittamaan köyhyyden syntymekanismeja.

2.5 Absoluuttinen, suhteellinen ja subjektiivinen köyhyys

Tutkittaessa köyhyyttä tehdään usein teoreettinen jaottelu absoluuttisen ja suhteellisen köyhyyden välille. Roivainen, Heinonen & Ylinen (2011, 9) kuvaavat tätä jakoa seuraavalla tavalla: ”Kun köyhyys uhkaa ihmisen fyysistä olemassaoloa esimerkiksi ruoan, juoman ja suojan puutteena, puhutaan absoluuttisesta köyhyydestä. Tämän tyyppistä köyhyyttä on nykyaikana lähinnä kehitysmaissa. Suhteellisen köyhyyden määrittelyssä köyhyys ymmärretään resurssien puutteeksi, joka estää ihmisiä elämästä yhteiskunnassa vallalla olevalla tavalla. Tällöin köyhäksi määritellään ne, jotka ovat köyhiä verrattuna muuhun väestöön. Köyhyystutkimuksessa käytetään myös käsitettä subjektiivinen köyhyys. Sillä tarkoitetaan väestön omia kokemuksia köyhyydestä ja sitä käytetään usein eräänlaisena köyhyysmittarina tarkasteltaessa kuinka suuri osa väestöstä kokee köyhyyttä tai vaikeuksia toimeentulossaan.”

Poikien haastatteluissa jaottelu näkyi selkeästi. Pojat keskustelivat enimmäkseen nuorten elämässä näkyvästä suhteellisesta köyhyydestä ja sulkiivat absoluuttisen köyhyyden koskemaan vain kehitysmaita tai marginaaliryhmiä kuten juoppoja tai asunnottomia. Poikien mielestä köyhillä nuorilla on puutetta nimenomaan nuorille ”kuuluvista” resursseista kuten harrastuksista, uudesta kännykästä tai taskurahasta.

2.6 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tehtävänä on kartoittaa nuorten poikien käsityksiä, ajatuksia ja kokemuksia köyhyydestä, vähävaraisuudesta ja huono-osaisuudesta sekä niihin johtavista syistä.

Tutkimuskysymyksiä on kolme:

1. Mistä köyhyys johtuu poikien mielestä?
2. Millaista on poikien havaitsema köyhyys hänen omassa sosiaalisessa kasvuympäristössään?
3. Miten ihminen tulee rikkaaksi tai köyhäksi poikien mielestä?

3 TUTKIMUSMETODIT JA TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄ

Tutkimuksessani haastattelin poikia kahdeaa ryhmässä. Molemmissa ryhmissä oli viisi poikaa. Yhteensä haastateltavia oli siis 10. Pojat tunsivat toisensa etukäteen joko saman koulun tai harrastuksen kautta, joten keskustelun alussa ei mennyt aikaa tutustumiseen tai jään rikkomiseen. Keskustelu oli heti tapaamisen alusta asti yllättävän avointa ja rehellistä. Aihe oli vaikea ja haastava, ja etukäteen ajattelin, ettei siitä keskusteleminen olisi välttämättä helppoa. Haastateltavat olivat iältään 14-16-vuotiaita poikia. En etsinyt haastatteluihin ”köyhiä” poikia, vaan tavallisia poikia, jotka saattaisivat tulla eri tuloluokista ja joiden perheet voisivat omata erilaisia sosioekonomisia taustoja. Aihe oli vaikea ja haastava, ja etukäteen ajattelin, ettei siitä keskusteleminen olisi välttämättä helppoa. Tämä pelko osoittautui kuitenkin vääräksi, ja haastattelutilanne oli kotoisa, rento ja hauska, mutta kuitenkin asiallinen ja sisällöltään laadukas. Nuoret yllättivät minut analyttisellä otteellaan ja taidollaan keskustella ja olla eri mieltä.

Pojat olivat minulle ennestään tuttuja. He tulivat kahden vanhimman lapseni kaveripiiristä joko koulun tai yhteisen harrastuksen kanssa. Oman lapsen kaveripiirin käyttäminen rekrytointikanavana oli käytännöllinen ja turvallinen tapa toimia, sillä tiesin hieman etukäteen mitä saan ja millaisia nuoret ovat. Toisaalta se oli myös erittäin helposti haavoittuva; mitä jos haastattelutilanteen aikana sanotut asiat saisivat aikaan ystäväpiirin sisällä jännitteitä tai ikäviä keskusteluja? Heti haastattelutilanteiden jälkeen ei kuitenkaan tullut esiin mitään huolestuttavia edellä mainittuja seikkoja eikä myöhemminkään kun erilaisissa keskusteluissa palasimme haastatteluun ja haastattelun tuloksiin.

Nuorten vanhemmilta pyydettiin kirjallinen suostumus tekstiviestillä nuoren vapaaehtoiselle osallistumiseen tutkimukseen. Nuorille annettiin Tutkimustiedote ja suostumuslomake nuorelle (liite 1.) tutkimukseen osallistumisesta. Heidän kanssaan keskusteltiin ennen tutkimuksen alkua ja selitettiin mitä tarkoittaa tutkimus ja miksi sitä tehdään. Näin taattiin se, että nuoret tiesivät mistä on kyse ja mitä kerätyllä tiedolla tehdään.

Nuoret palkittiin haastattelun jälkeen elokuvalipulla ja karkkipussilla.

Tutkija ja nuori eivät olleet tasavertaisia haastattelutilanteessa, eikä siihen toki tarvitse pyrkiäkään. Haastattelutilanteessa oli huomattavaa, etteivät nuoret ymmärtäneet kaikkia kysymyksiä kerrasta, vaan jouduin selittämään sanoja tai lauseita. Käyttämäni kieli oli paikoitellen liian vaikeaa ja akateemista. Jouduin siis muuttamaan kysymyksiä enemmän nuorten kielelle ja puhumaan kirjakielen sijasta puhekieltä. Käytin esimerkiksi haastattelun alussa sanaparia ”sosioekonominen asema”. Tätä nuoret eivät ymmärtäneet, vaan kysyivät suoraan, että ”häh, nyt mä en ymmärtänyt, siis mitä?”. Myös sana yhteiskunta vaati avaamista.

Hyväri (2001, 22) toteaa, että ”todellisuudesta voidaan kertoa monia 'tosia' tarinoita riippuen siitä kuka, mistä asemasta, näkökulmasta ja tarkoituksiperistä tarinaa kertoo.” Tutkimukseni ajatus on, että nuoren kertoma ja lausuma on tosi, oikea sellaisenaan ja tärkeä. Tutkimukseni tuo julki sen, miten nuori köyhyyden selittää ja mitä merkityksiä hän sille antaa omilla sanoillaan ja kuvillaan, eikä valmiiksi annettuina vaihtoehtoina.

Tutkimusaineisto tuotettiin fokusryhmähaastattelujen, visuaalisen prosessin ja kahden täytettävän kaavakkeen keinoin. Visuaalinen prosessointi eli kuvakollaasien tekeminen toimi virikeaineistona, jonka avulla sain nuoret rentoutumaan ja kohdentamaan ajatuksensa juuri kyseessä olevaan teemaan. Näiden tutkimusmenetelmien kautta sain nuoret pojat parhaiten keskustelemaan aiheesta ja pohtimaan köyhyyden tematiikkaa. Visuaalisuuden kautta keskustelunaiheet, jotka olivat haastavia, saivat silmin nähtävissä olevaa materiaalia. Tämä auttoi muuttamaan ajatuksia ja tunteita sanoiksi. Tutkimuksen aineisto loi tutkimukselle suunnan ja sisällön tutkimuskysymysten pohjalta.

Tutkimukseni haastattelutilanteessa käytin kahta eri kaavaketta. Ensimmäinen kaavake oli taustatietokaavake (liite 2.) ja toinen oli Välttämättömät kulutushyödykkeet – kaavake (liite 3.) Nämä kaksi kaavaketta täytettiin paikan päällä haastattelutilanteessa ja pojat täyttivät kaavakkeet itsenäisesti. Täyttämisen lomassa pojat kysyivät apua epäselviin kysymyksiin (esimerkiksi mitä tarkoittaa säännöllinen harrastus tai keitä luetaan perheenjäseniksi). Ensimmäisessä kaavakkeessa kysyttiin perustietoja eli esimerkiksi nimeä, ikää, koulua ja perhettä. Lisäksi halusin hahmottaa poikien arkea kysymällä heidän asumisjärjestelyjään, liikkumismuotoaan ja työssäkäymistään. Lisäksi kysyin mihin he käyttävät omaa rahaansa jos heillä sitä on. Toisessa kaavakkeessa kysyin pojilta mitä he kokivat välttämättömiksi kulutushyödykkeiksi. Kaavakkeessa oli 39 vaihtoehtoa, joista he valitsivat itselleen välttämättömimmät. Vaihtoehtoina oli esimerkiksi tavaroita kuten oma tietokone, urheiluväline, mopo, kännykkä, merkkipuulokkeet. Lisäksi vaihtoehtoina oli tekemistä kuten matkustaminen, luokkaretkille osallistuminen, ystävien kanssa kahvilla tai syömässä käyminen, elokuvissa käyminen.

Aineiston tuottamisen prosessi alkoi siitä, että loin haastatteluille kysymysrunгон (liite 4.) ja testasin sen muutamalla nuorella. Kuvakollaasien tekemistä varten keräsin laajan materiaalin kuvia, kortteja, lehtileikkeitä, tarroja ja piirrustuksia. Kysyin vapaaehtoiset haastateltavat läpi ja suostuneista muodostettiin kaksi sopivaa ryhmää. Tämän jälkeen ryhmät kokoontuivat haastattelutilanteisiin minun kotiini. Aineistoksi muodostuivat litteroidut fokusryhmähaastattelut, ryhmissä tehdyt kuvakollaasit, kulutushyödykelomakkeet sekä taustatietolomakkeet.

Haastattelujen jälkeen litteroin haastattelut kuuntelemalla nauhat ja kirjoittamalla keskustelut autenttisina omiksi tiedostoikseen. Litteroituja haastatteluja tuli yhteensä 24 sivua. Kuvakollaasit valokuvasin ja tallensin jpeg-muotoon koneelle. Kulutushyödykelomakkeet ovat paperisina.

Litteroinnin jälkeen luin haastattelut monta kertaa läpi. Samalla katsoin myös kovakollaaseja ja luin lomakkeita, jotta sain muodostettua kokonaiskuvan tutkimuksen keskustelunaiheista, tuloksista. Lukemisen jälkeen koodasin ja teemoitin keräämäni haastatteluaineiston siitä nousseiden huomioiden ja yleistyksien pohjalta.

3.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus. Olen valinnut aineistonkeruutavoikseni menetelmät, joilla pääsen lähelle nuorten ajatusmaailmaa antamalla heille aikaa ja tilaa puhua sekä keskustella.

Tutkimukseni perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006) kirjoittavat, että “sosiaalinen konstruktionismi on tutkimuksellinen viitekehys, jonka mukaan sosiaalinen todellisuutemme rakentuu (rakentaa = *construct*) sosiaalisessa, kielellisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaalinen konstruktionismi liittyy keskeisesti 1960-70-luvuilla tapahtuneeseen niin kutsuttuun kielelliseen käännteeseen. Tuolloin käytiin keskustelua siitä, mitä oikeastaan tulisi tutkia ja millä menetelmillä. Kritiikin kohteina olivat mm. tutkimuksen mekanistisuus, individualistisuus, länsimaalaisuus, näennäisobjektiivisuus, määrällisyys ja tutkimustulosten relevanssi. Kokeellista tutkimusta kritisoitiin mm. sen eettisten ongelmien, kuten ihmisten manipuloimisen, vuoksi. Kielellinen käänne tarkoittaa käytännössä tutkimuksellisen painopisteen muutosta: koska kielen ajateltiin/ajatellaan rakentavan keskeisesti sosiaalista todellisuutta, osa tutkijoista alkoi suunnata tutkimuksellisen mielenkiintonsa kieleen.” (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

3.2 Fokusryhmähaastattelu tutkimusmenetelmänä

Tutkimus toteutettiin fokusryhmähaastatteluiden avulla. Tilastokeskuksen mukaan (2011) tämän kaltainen haastattelu “antaa mahdollisuuden kerätä monipuolista tietoa kiinnostuksen kohteena olevasta aihepiiristä: ei ainoastaan siitä mitä on tapahtunut ja mitä mieltä ollaan, vaan myös miten ja miksi, sekä minkälaisia näkemyksiä, kokemuksia, asenteita ja odotuksia aiheeseen liittyy. Menetelmä sijoittuu osallistuvan havainnoinnin ja luonnollisen ryhmätilanteen tarkkailun ja strukturoidun yksilöhaastattelun välimaastoon. Koska fokusryhmähaastattelu sisältää ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen, se on yksilöllistä haastattelua lähempänä arkielämää, jossa mielipiteet, asenteet ja tavat muodostuvat.” (Tilastokeskus 2011).

Mäntyrannan & Kailan (2008, 1507) mukaan ”fokusryhmähaastattelu on haastattelijan ylläpitämä ryhmäkeskustelu. Se on laadullinen tutkimusmenetelmä, jonka avulla pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Tavoitteena on erilaisten näkökulmien esille saaminen. Haastattelijan tehtävänä on mahdollistaa erilaisten käsitysten ja mielipiteiden esittäminen. Fokusryhmähaastattelu tallennetaan ja kirjoitetaan tekstiksi eli litteroidaan. Aineisto analysoidaan kuin muukin laadullinen aineisto. Tuloksia ei esitetä numeroina vaan teema-alueina tai teoreettisena mallina sekä suorina lainauksina. Fokusryhmähaastattelu tuottaa monipuolisen ja rikkaan aineiston, jota ei olisi saatavissa muilla tutkimusmenetelmillä.” (Mäntyranta & Kaila 2008, 1507).

”Fokusryhmähaastattelu on menetelmänä joustava ja soveltuu siksi vastaamaan hyvinkin erilaisiin tutkimuskysymyksiin. Useimmin selvitetään haastateltavien näkemyksiä, kokemuksia tai mielipiteitä asioista. Ryhmähaastattelu on aito keskustelutilanne. Yksittäisten näkemysten ja mielipiteiden lisäksi tutkijat saattavat olla kiinnostuneita ryhmän yhteisistä normeista ja ihanteista. Kuinka jaettuja näkemykset tai mielipiteet ovat? Mitä tapahtuu, jos joku poikkeaa normista?” (Mäntyranta & Kaila 2008, 1507).

”Yhteen fokusryhmähaastatteluun osallistuu yleensä 4–10 henkeä ja sitä ohjaa yksi tai useampi haastattelija eli moderaattori (Pötsönen & Välimaa, 1998). Useimmissa tutkimuksissa on järjestetty vähintään kolme fokusryhmähaastattelua eri osallistujille, mutta aineiston riittävää kokoa ei useinkaan ole mahdollista tietää etukäteen. Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan usein aineiston kyllästymisestä tai saturaatiosta: uusi haastattelu ei enää tuo uutta tietoa tutkittavasta asiasta (Aira, 2005). Haastateltavien valinnassa tavoitteena ei ole tilastollinen edustavuus, vaan siinä pyritään saamaan koolle ryhmä haastateltavia, jotka pystyvät tuomaan tutkittavaan asiaan erilaisia näkökulmia. Lisäksi fokusryhmään osallistuvien on kyettävä kuulemaan ja osallistumaan joskus vilkkaaseenkin keskusteluun. Hyvin usein haastateltavat löytyvät yhden avainhenkilön kautta tai niin sanotulla lumipallomenetelmällä, jossa tutkittavat nimeävät muita mahdollisia osallistujia.” (Mäntyranta & Kaila 2008, 1511).

”Fokusryhmähaastattelussa pyritään saamaan aikaan mahdollisimman paljon keskustelua osallistujien välille. Keskustelu muodostaa tutkimusaineiston. Haastattelijalla on yleensä käytössä strukturoitu haastattelurunko, jossa on 5–8 teemaa. Näissä suositaan avoimia kysymyksiä (mitä, miten). Lisäksi tarvitaan

syventäviä kysymyksiä esimerkiksi ryhmässä esiin tulevista ristiriitaisista mielipiteistä. Johdattelevia kysymyksiä vältetään. Hyvin tyypillistä fokusryhmähaastattelulle on, että keskustelussa nousee esille uusia, tutkimuskysymysten kannalta merkittäviä teemoja. Haastattelijan tehtävänä on luoda turvallinen ja salliva ilmapiiri, joka mahdollistaa erilaisten käsitysten ja mielipiteiden esittämisen. Haastattelijan on tärkeää huomioida ja hallita myös omaa sanatonta viestintäänsä.” (Mäntyranta & Kaila 2008, 1512).

”Fokusryhmähaastattelun tulosten esittämisessä noudatetaan samoja periaatteita kuin muussakin laadullisessa tutkimuksessa. Tuloksia ei esitetä numeroina vaan esimerkiksi luokiteltuina teema-alueina tai pitemmälle kehiteltynä teoreettisena mallina. Pienestä aineistosta ei ole järkevää raportoida, kuinka moni haastateltava oli jotain mieltä, eivätkä esimerkiksi prosenttiosuudet ole luotettavaa tietoa. Numeerinen esitystapa saattaa luoda virheellisen mielikuvan aineiston yleistettävyydestä. Tulososassa asiasta esitetyt mielipiteet tai käsitykset kuvataan tekstinä ja suorina lainauksina. Fokusryhmäaineisto saattaa yllättää tutkijatkin. Aineiston kerääminen onnistuu huolellisella suunnittelulla. Menetelmän tuottama aineisto on runsas ja sen analyysi vie aikaa, mutta palkitsee tutkijan.” (Mäntyranta & Kaila 2008, 1512).

Fokusryhmähaastattelulla on vahvuuksia ja heikkouksia kuten jokaisella tutkimusmenetelmällä. Parviainen (2005, 61) mieltää fokusryhmähaastattelun vahvuuksiksi rikkaan ja monipuolisen laadullisen aineiston, joustavuuden ja tietynlaisen yksinkertaisuuden. Heikkouksiksi mainitaan moderaattorin taitojen ja motivaation tärkeys tulosten laadussa, määrällisen aineiston puuttuminen sekä se, että otos ei ole edustava eikä satunnaistannalla otettu eli tulokset eivät ole tilastollisesti päteviä tai yleistettäviä. Menetelmällä ei myöskään voida mitata tai valioda mitään.

3.3 Visuaalinen prosessi eli kuvakollaasien tekeminen tutkimusmenetelmänä

Tutkimuksessa käytettiin visuaalista ulottuvuutta ryhmätyön keinoin. Nuoret pojat tekivät ryhmässä kuvakollaasin tai piirrustuskokoelman hahmottamalla kaksi erilaista nuoren arkitodellisuutta; toinen on köyhän nuoren arkitodellisuus ja toinen rikkaan

nuoren arkitodellisuus. Lehdistä leikatuilla kuvilla ja teksteillä sekä itse piirtämällä nuoret kuvasivat rikas-köyhä –asetelmaa ja materiaalitodellisuutta. Ryhmätyön tekemisen aikana tapahtuva nuorten välinen keskustelu oli myös tärkeä osa prosessia ja se nauhoitettiin sekä myöhemmin litteroitiin. Virikeaineiston käyttäminen ryhmähaastattelussa toi keskusteluun lisää sisältöä ja vivahteita ja oli eittämättä mielenkiintoisin osa ryhmän tapaamista.

Visualisointi on tilanteen, tapahtuman tai prosessin kiteyttämistä kuvaksi. Ydinajatuksena on luoda yksinkertaisia, elämyksellisiä ja tarinallistettuja kuvakokonaisuuksia, joiden avulla tieto on helppo omaksua ja palauttaa mieleen. Hoskari & Kotamäki (2013) kertovat, että “visuaalinen ajattelu on asioiden kiteyttämistä kuvamuotoon. Sen avulla nostetaan hiljainen tieto tapetille, kartoitetaan ideat ja mallinnetaan strategiat. Visuaalisuuden myötä asiat, joihin on vaikea tarttua, tehdään näkyväksi ja käsin kosketeltaviksi. Visuaalisuus mahdollistaa kokonaisuuksien hahmottamisen ja yksityiskohtien tarkastelun yhtäaikaan. Samalla syntyy myös yhteinen ymmärrys ihmisten välille. Ja tarina, joka on tehty näkyväksi, pysyy mielessä ja on helppo kertoa yhä uudelleen.” (Hoskari & Kotamäki 2013.)

“Visuaalinen ajattelu, Visual Thinking, on ajattelun ja oppimisen tehostamista visuaalisten työkalujen avulla. Yhteinen ymmärrys syntyy siis esimerkiksi piirtämällä. Visuaalisuus tehostaa tiimityötä, uusien toimintamallien synnyttämistä ja yhdessä oppimista. Monimutkaisiakin systeemejä ja vuorovaikutussuhteita pystytään tutkimaan ja ymmärtämään, kun ne on piirretty helppotajuiseen muotoon. Lisäksi visualisoimalla pystytään konkretisoimaan ideat, erilaiset näkemykset, mielikuvat ja hiljainen tieto. Näiden elementtien pohjalta rakennetaan yhteisymmärrystä ja syvennetään dialogia. Visualisointi toimii myös ryhmän kollektiivisena muistina. Kun ydinasiat on tallennettu visuaaliseen muotoon, eivät ihmiset joudu kuormittamaan rajallista lähimuistiin kaikilla esiin tulleilla yksityiskohdilla. Näin aivot uskaltavat vapautua seikkailemaan luoville sivuraiteille. Lisäksi keskustelujen annista ja tehdyistä päätöksistä on helppo kommunikoida niille, jotka eivät ole olleet läsnä tilanteessa. Hyvä visualisointi kertoo yhdellä vilkaisulla enemmän kuin tuhat sanaa.” (Hoskari & Kotamäki 2013.)

Pojat osallistuiivat kuvakollaasien tekemiseen innokkaasti ja ennakkoluulottomasti. Heidän tekemisessään näkyi jonkinasteinen lapsille ominainen riehakkuus ja omin-

takeisuus. Kukaan ei vähätellyt yhteistä tekemistä, vaan päinvastoin tekemisen ohessa kuului lausahduksia *“tää on sikakivaa”* ja *“ihan kuin olis taas lapsi”*. Toki tarvikkeita kritisoitiin esimerkiksi lauseilla *“miks ei oo liimaa vaan jotain paskaa sinitarraa?”* ja *“näissä kuvissa ei oo sitä mitä mä etsin”*. Kritiikin otin vastaan nöyränä. Onneksi pystyin haastattelujen aikana reagoimaan kritiikkiin niinkin yksinkertaisesti kuin hakemalla kaapista liimaa ja tulostamalla haluttuja kuvia netistä. Tässä korostui haastattelun kotona tekemisen tärkeys ja loogisuus.

3.4 Eettiset kysymykset

Tieteellisen tutkimuksen pitää täyttää tietyt eettiset kriteerit. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 128) toteavat, että ”ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan”. Jo tutkimuksen alkusanoja muotoillessani ymmärsin, että tutkimukseeni liittyy paljon eettisiä haasteita. Suurimpana haasteena koin sen, että tutkittavat henkilöt ovat minulle jo ennestään tuttuja. Osa enemmän, osa vähemmän. Myös se, että he ovat vanhemman lapseni kaveripiiristä, on tärkeä asia muistaa ja huomioida tutkimusta tehtäessä. Tärkein periaate tutkimuksessani oli, että tutkittavia ei missään olosuhteissa haavoiteta millään lailla. Näin asia olikin, ja haastattelutilanteet olivat levollisia, turvallisia ja mukavia.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2002) on laatinut tutkimuseettiset ohjeet, joita tulee noudattaa hyvän tieteellisen käytännön toteuttamiseksi. Näiden ohjeiden lisäksi jokaisella tieteenalalla on omia ohjeistuksiaan ja erityispiirteitään, jotka on huomioitava tutkimusta tehdessä.

Tutkittavien suojaan voidaan luokitella kuuluvaksi seuraavat seitsemän lähtökohtaa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Alla olevat kohdat muodostavat myös oman tutkimukseni eettisen perustan.

1. Osallistujien tulee tietää tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit sillä tavoin, että he pystyvät ne ymmärtämään.

2. Osallistujien tulee suostua tutkimukseen vapaaehtoisesti ja he voivat halutessaan kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta, keskeyttää sen tai kieltää jälkikäteen itseään koskevan aineiston käytön tutkimusaineistona.
3. Osallistujan tulee tietää, mistä tutkimuksessa on kyse.
4. Osallistujien oikeudet ja hyvinvointi tulee turvata eikä heille pidä aiheuttaa vahinkoa. Osallistujien hyvinvointi tulee asettaa kaiken muun edelle ja mahdolliset ongelmat tulee ottaa etukäteen huomioon.
5. Tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia eikä niitä saa luovuttaa ulkopuolisille eikä tietoja saa käyttää kuin muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen.
6. Osallistujien on jäätävä nimettömiksi ja tiedot on järjestettävä siten, että osallistujien nimettömyys taataan.
7. Osallistujien on oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa ja tutkijan on noudatettava lupaamiseen sopimuksia.

Nämä periaatteet varmistin huolellisella valmistautumisella sekä huolehtimalla käytännössä siitä, että työskentelyvaiheet etenivät loogisesti ja kronologisesti. Pidin huolen siitä, että edellä mainitut kohdat toteutuivat tutkimuksessani.

Tutkimusaiheeni oli hyvin sensitiivinen, joten eettisyyden arviointiin oli kiinnitettävä erityistä huomiota. ”Tutkijan valintojen arvolutuneisuus korostuu etenkin tutkittaessa sensitiivisiä aiheita” (Hurtig & Laitinen 2003, 89). ”Tutkijan on arvioitava omien valintojensa oikeutuksia ja oltava tietoinen siitä, että jokainen valinta vie tutkimusta johonkin suuntaan. Valinnoillaan tutkija tulee, tietoisesti tai tietämättään, ottaneeksi kantaa. Tutkimus ei siis koskaan ole arvovapaata.” (Alston & Bowles 2013, 26; Pohjola 2003, 54, 61.)

”Tutkimustyössä on todettu tutkijan käyttävän asiantuntijavaltaa ja tutkijayhteisön hänelle tarjoamaa arvovaltaa. Erityisesti ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen tekeminen edellyttää tutkijalta hyvän tutkimuskäytännön noudattamista, jolloin ensisijaista on tutkittavan ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen.” (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Koska nuoret olivat tutkijalle tuttuja, se saattoi luoda ennakkoasetelmaan jännitteitä ja tulikin miettiä tarkkaan mitä hyötyjä ja huonoja puolia tällaisesta tutkimusasetelmasta

on. Oli myös pohdittava miten tuttuus vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin ts. siihen, mitä ja miten nuoret kertovat haastatteluissa. Avautuvatko he helpommin, vai päinvastoin, eivät halua kertoa mielipiteitään ja ajatuksiaan kaverin äidille? Voivatko nuoret joutua ryhmähaastatteluissa noloihin tai epämiellyttäviin tilanteisiin keskusteltaessa köyhyydestä? Miten kohtaan nuoret haastattelujen jälkeen? Miten selvitän tilanteen, jossa fokusryhmähaastattelu on aiheuttanut eripuraa tai jopa riitatilanteen haastateltavien välille?

Yllä esitetyt pelot ja ajatukset osoittautuivat haastattelujen jälkeen turhiksi. Koin, että haastattelutilanteet kopioivat melko tarkasti sellaisia tavallisia iltoja, jolloin omien poikieni kaverit istuvat meillä iltaa ja keskustelemme heille tärkeistä asioista. Haastatteluissakin keskustelu polveili aiheesta toiseen, välillä naurettiin ja sitten taas keskityttiin aiheeseen. Toisinaan poikien keskittymistä aiheeseen piti tukea, kun keskustelu tuntui muuttuvat liian lennokkaaksi tai kun aihe vaihtui kokonaan alkuperäisestä.

Hurtigin ja Laitisen (2003, 88–89, 105) mielestä ”tutkijan kantaa ottava rooli ei ole ristiriidassa tieteellisyyden kanssa, mikäli valinnat perustellaan avoimesti ja niin, että lukijan on mahdollista ymmärtää tutkijan päättelyä”. Tutkimuksessani pyrin selittämään asioita maalaisjärjellä niin, että tutkimustulokset ovat ymmärrettävässä muodossa ja että lukijan on mahdollista ymmärtää lukemaansa.

Tutkimukseni aihe oli hyvin sensitiivinen ja saattoi herättää voimakkaitakin tunteita. ”Nopeatempoisessa ryhmätilanteessa vaarana saattoi olla, että joku haastateltavista tulee loukatuksi tai esimerkiksi ryhmäpaineen vuoksi paljastaa itsestään asioita, joita ei haluaisi. Haastattelijan onkin oltava herkkä näille asioille.” (Mäntyranta & Kaila 2008, 1512). Haastattelutilanteet olivat kuitenkin rentoja, ja vaikka pojilla oli erilaisiakin mielipiteitä, ei kenenkään mielipiteitä pidetty väärinä tai tuomittu.

“Tutkimuseettiset ongelmat voidaan jakaa kahteen luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat tutkimuksen tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaan liittyvät kysymykset. Toiseen luokkaan kuuluvat ns. Manhattan-tapaukset, joilla viitataan tutkijan vastuuseen tutkimustulosten sovelluksista. Työssään tutkija käyttää asiantuntijavaltaa ja tutkijayhteisön hänelle tarjoamaa arvovaltaa. Erityisesti ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen tekeminen edellyttää tutkijalta hyvän tutkimuskäytännön noudattamista,

jolloin ensisijaista on tutkittavan ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen.” (KvaliMOTV).

Koska nuoret ovat tutkijalle tuttuja, se voi luoda ennakoasetelmaan jännitteitä ja tuleekin miettiä tarkkaan, mitä hyötyjä ja huonoja puolia tällaisesta tutkimusasetelmasta on. On myös pohdittava, miten tuttuus vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin ts. siihen, mitä ja miten nuoret kertovat haastatteluissa. Avautuvatko he helpommin, vai päinvastoin; eivät halua kertoa mielipiteitään ja ajatuksiaan kaverin äidille? Voivatko nuoret joutua ryhmähaastatteluissa noloihin tai epämiellyttäviin tilanteisiin keskusteltaessa köyhyydestä? Miten kohtaan nuoret haastattelujen jälkeen? Nuorten tuottama tieto on ehdottoman luottamuksellista ja nuorille pitää voida taata se, etteivät he ole tunnistettavissa tutkimusraportista. Tämä toteutui tutkimuksessani hyvin.

3.5 Laadullinen sisällönanalyysi

Tämän pro gradu –tutkimuksen analyttinen lähestymistapa on laadullinen sisällönanalyysi. “Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluja, puheita ja keskusteluja. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin.” (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.)

”Aineistolähtöisessä analyysissä luodaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Siinä analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Periaatteessa teorian merkitys analyysin ohjaajana liittyy metodologiaan siten, että tutkimuksessa julkilausutut metodologiset sitoumukset ohjaavat analyysiä. Aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla tutkittavasta ilmiöstä ei pitäisi olla

mitään tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa, koska analyysin oletetaan olevan aineistolähtöistä.” (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95.) Toisaalta taas aineistolähtöinen tutkimus on erittäin vaikeaa toteuttaa jo sen vuoksi, että ajatus havaintojen teoriapitoisuudesta on yleisesti hyväksytty periaate. Takana on ajatus siitä, että ei ole olemassa objektiivisia, ”puhtaita” havaintoja sinällään, vaan mm. jo käytetyt käsitteet tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin.” (Tuomi & Sarajärvi 2013, 96.)

Tarkoitus on edetä aineistolähtöisesti ja antaa aineiston ohjata tutkimuksen suuntaa niin pitkälle kuin mahdollista. Toisaalta ei voida olla sanomatta ääneen sitä tosiasiaa, että aikaisempien köyhyystutkimusten ja omien empiiristen kokemusten perusteella on olemassa oletuksia ja näkökulmia teemaan. Tutkimuksen taustoittavana aineistona ovat kirjallisuuslähteet sekä raportit ja muut julkaisut, jotka antavat taustatukea tutkimukselleni.

”Sisällönanalyysi keskittyy nimensä mukaisesti aineiston sisältöön ja siinä esille tuleviin merkityksiin. Kaikki analyysissä jäseneltävä tieto on siten periaatteessa olemassa aineistossa.” (Hakovirta & Kallio 2014, 39.) Tutkija ei siis määrää sitä mikä on tärkeää ja mikä ei, vaan tutkimustulokset nousevat aineistosta. Tuomi ja Sarajärvi (2013, 108) toteavat, että laadullisessa aineistossa analyysia tehdään tutkimusprosessin joka vaiheessa.

Miles ja Huberman (1994) jakavat aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysin prosessin kolmeen eri vaiheeseen:”

1. Aineiston redusointi eli pelkistäminen
2. Aineiston klusterointi eli ryhmittely
3. Abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen”

Sisällönanalyysi on laadullinen aineiston analyysimenetelmä, missä korostetaan tekstin sisällöllistä ja laadullista merkitystä. Tuomi & Sarajärvi (2009, 95-98) jakavat sisällönanalyysin kolmeen analysointimalliin: aineistolähtöinen analyysi, teoriaohjaava analyysi ja teorialähtöinen analyysi. Tässä tutkimuksessa käytän aineistolähtöistä analyysiä, missä tutkimusaineisto pyritään saamaan sellaiseksi teoreettiseksi kokonaisuudeksi, missä analyysiyksiköt valitaan tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävän mukaisesti. ”Aineistolähtöiseen analyysiin liittyy aina varaus,

sillä tausta-ajatuksena on se, ettei ole olemassa pelkästään objektiivisia havaintoja, koska käytetyt käsitteet, menetelmät ja asetelma ovat tutkijan tekemiä ja niillä on aina vaikutus tuloksiin.” (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–98.)

”Laadullinen tutkimusprosessi on syklistä ja aineiston käsittely eli analysointi alkaa samaan aikaan kuin aineistoa kerätään, minkä vuoksi analyysia ei yleensä nähdä tutkimuksen viimeisenä vaiheena. Analyysi alkaa aineistoon tutustumalla, jolloin siitä saa yleiskuvauksen. Aineistoa luetaan ja siihen perehdytään ja luokittelu alkaa kehittyä syklisesti. Kvalitatiivisessa sisällön analyysissä yleistä on se, että luokittelukategoriat kehittyvät sekä muuttuvat prosessin aikana. Analyysiprosessin luonne on systemaattista ja kattavaa, kuitenkin olematta jäykkä ja luokittelua tiukasti noudattava. Etukäteen määriteltyjä luokitusluokkia ei ole ja uusia luokkia voi tulla analyysin edetessä ja vuorovaikutuksessa jo aineiston keruusta lähtien. Synteesi ja analyysi yhdistyvät aineiston analyysissä. Luokittelu perustuu vertailuun ja sitä sekä vastakkainasettelua käytetään koko analyysin ajan aineiston kategorisoinnissa. Analyysi päättyy yleensä silloin, kun aineistosta ei enää löydy uusia näkökulmia.” (Seitamaa-Hakkarainen 2014.)

Hakovirta ja Kallio (2014) ovat tehneet laajan tutkimuksen Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Tässä tutkimuksessa he tarkastelevat taloudellista eriarvoisuutta lapsuudentutkimuksen viitekehyksessä ja lasten näkökulmista käsin. Oman tutkimukseni olen sitonut tähän tutkimukseen siten, että esimerkiksi välttämättömät kulutushyödykkeet –kaavakkeen kohdat ovat osittain samat. Haastattelukysymysrungossa on myös samankaltaisia kysymyksiä kuin Hakovirran ja Kallion tutkimuksessa.

Raunio (2011, 111–112) esittää, että ”laadullisen aineiston ei kuulu olla erityisen suuri tai pieni, vaan paremminkin sopivan kokoinen. Tutkijan pitäisi huomata milloin aineisto on sopiva siitä, että jossain vaiheessa alkaa kylläntyminen, jonka jälkeen aineisto toistaa itseään.” Tutkimuksessani huomasin molempien haastatteluryhmien kohdalla, että haastattelun loppua kohden pojat alkoivat toistaan itse itseään eikä keskustelussa tullut uusia näkökulmia tai ajatuksia esille. Haastattelujen kesto ja sisältö olivat kuitenkin sopivat, sillä toistoa alkoi tulla vasta lopussa.

4 POIKIEN NÄKEMYKSIÄ KÖYHYYDESTÄ

4.1 Haastatteluista nousseet teemat

Poikien haastatteluista nousi esiin neljä teemaa, joita avaan alla. Teemat oli yllättävän helppoa ja nopeaa identifioida keskusteluista, sillä poikien haastattelut olivat selkeäsanaisia ja ymmärrettäviä. Huomasin, että haastattelemani nuoret olivat ajatuksissaan samansuuntaisia eikä isoja mielipide-eroja tullut.

4.1.1 Köyhyys ei johdu nuoresta itsestään

Haastateltavien poikien mielestä köyhyys syntyy lähtökohtaisesti omilla valinnoilla tai periytyy, mutta ei johdu suoranaisesti nuoresta itsestään. Samoin pojat kokivat rikastumisen mekanismin. Pojat olivat yhdessä samaa mieltä siitä, että köyhyys ei johdu nuoresta itsestään vaan jokin ulkoinen mekanismi, asiantila tai väärät valinnat tuovat köyhyden. *”Jos menee duuni alta, niin siksi voi olla köyhä”*, totesi yksi haastateltava. Tähän jatkoi toinen: *”Sillai voi tulla köyhäksi, että ei nää minkään eteen yhtään vaivaa eikä sit saavuta mitään. Ja sit voi olla rikas jos on syntynyt rikkaaseen perheeseen”*. Myös Hakovirta ja Kallio (2014) toteavat omassa tutkimuksessaan, että harva lapsi uskoo, että köyhyys johtuisi yksilöstä itsestään vaan että lapsille köyhyys oli ennen kaikkea suhteellista, taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaa ei-välttämättömien tavaroiden puutetta.

Haastateltavat pojat totesivat, että nuori voi olla köyhä, jos hän on syntynyt köyhään perheeseen tai esimerkiksi Afrikkaan. Pojat osasivat pukea sanoiksi köyhyiden periytymisen, vaikka eivät sitä tokikaan tuolla sanalla selittäneet. Vanhempien varakkuus, perinnöksi saadut varat tai lottovoitto selitettiin syiksi sille, että nuori on rikas tai että hänellä on paljon rahaa käytössään. Yhden haastateltavan mukaan *”rikkaalla on käynyt hyvä mäihä kun se on syntynyt hyvään perheeseen, jossa on paljon rahaa”*.

Toisaalta taas yksi haastateltava poika totesi, että *”köyhää elämä potkii päähän. Sillä on joku syy miksi se on köyhä. Ehkä se on alkoholisti tai siltä on mennyt työ alta.”* Keskustelussa pojat pohtivat sitä miten alkoholi vaikuttaa elämään kokonaisuutena ja että alkoholin vaikutuksen alaisena tulee tehtyä huonoja valintoja. Eräs haastateltava kertoi, että *”sit se tyyppi käyttää kaikki rahansa johonkin kaljaan ja sitten menettää työpaikkansa”*. Alkoholismin pojat kokivat omana valintana eivätkä sairautena, johon ei voi itse vaikuttaa.

Yksimielisesti pojat keskusteluissaan myös totesivat, että rikaskin voi tulla köyhäksi, *”jos sössii asiansa”, ”ei mee kouluun, tai ”sitten sä oot yrittäjä ja sun yritys menee konkkaan”*. Esimerkeillä nuoret tarkoittivat esimerkiksi opintojen jättämistä kesken, oma-aloitteista työttömyyttä tai päihteiden käytön kautta yhteiskunnasta syrjäytymistä. Myös yksityisyrittäjyys ja sen mukanaan tuomat mahdolliset taloudelliset vaikeudet koettiin riskinä köyhtyä tahtomattaan.

Toisaalta taas köyhä voi tulla rikkaaksi kuten pojat totesivat alla olevassa keskustelussa:

”H: Voiko köyhästä tulla rikas?”

Nuoret: Voi

H: No miten?”

N4: Lotto.

N1: Uhkapelit

N4: Tekemällä töitä

H: Miten sä saat niitä töitä?”

N4: Perustamalla yrityksen

N3: Hyvällä tuurilla

N5: Oo sosiaalinen, ystävällinen. Jos sä oot ystävällinen kaikille ja kaveri kaikkien kanssa. Niin sitten kaikki rupee susta pitää ja se auttaa aina. Se auttaa aina.”

Nuoret jakoivat köyhän rikastumisen kahteen teemaan: rikastuminen tapahtuu joko onnen kautta eli esimerkiksi lottovoitolla, pitkävedolla tai kaukaisen sukulaisen perimisellä. Toinen mahdollisuus oli itse tehty työskentely eli joko vaativa opiskelu hyvätuloiseen ammattiin tai sitten oman firman perustaminen.

Useassa kohdassa haastatteluja pojat mainitsivat yksityisyrittäjyyden. Poikien mielestä se takaa mahdollisuuden vaurastumiseen. Komulainen, Rätty & Korhonen (2008, 176)

kertovat, että ”yrittäjä on määrittynyt pitkälti maskuliiniseksi toimijaksi, vaikka sitä tarjotaan eri konteksteissa usein sukupuolineutraalina. Historiallisesti rakentuneeseen yrittäjyyteen liittynyt hegemoninen maskuliinisuus on asettunut eräänlaiseksi normiksi”. Ollilan (2008, 144) mukaan ”nuoret näkevät yrittäjyyden mahdollisuutena, joka on tarjolla kaikille ja myös tienä menestyksekkääseen ja varakkaaseen elämään”.

Opiskelupaikan hakemista ja saamista pidettiin tärkeänä tulevaisuuden kannalta. Tämä nähtiin omana valintana. Pojat myös näkivät, että Suomessa on kaikilla mahdollisuus opiskella jos halua ja motivaatiota riittää.

”H: No mietitään nyt vielä sitä köyhää kaveria, jota ei siis välttämättä oo olemassakaan niin mistä johtuu että sillä on, ja sit sillä teidän toisella kaverilla ei oo?

Miks jollain nuorella on ja jollain ei oo?

N5: No se riippuu kuinka varakkaita on vanhemmat

N4: Ja sitten omista valinnoista

H: Mitä ne omat valinnat vois olla?

N1: No onko lähtenyt hakemaan opiskelupaikkaa, onko jättänyt koulun kesken

N3: Suomessa on se aikas hyvä, että noi opiskelut lähtee aikas samalta viivalta että niinkun vaikka olisit vähän köyhempi niin ei se niinku siitä ole kiinni eli pystyt silti koulussa opiskelemaan hyvin ja tälleen. No jos on vähemmän rahaa niin silloin helpommin menee just väärille teille ja tälleen mut ne on ne omat valinnat.”

4.1.2 Köyhyden tunnistaa ulkoisista merkeistä

Hakovirta ja Kallio (2014, 156) havainnoivat omassa tutkimuksessaan, että ”lapsille köyhyys oli ennen kaikkea suhteellista, taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaa ei-välttämättömien tavaroiden puutetta. Kyse ei ollut siitä, ettei köyhemmillä lapsilla heidän mukaansa ollut välttämättömiä perustarvikkeita kuten kotia, vaatteita, harrastusvälineitä tai kännykkää, vaan pikemminkin siitä, että köyhempien lasten tavarat olivat malleiltaan vanhoja, toisten käyttämiä tai rikkinäisiä. Köyhempien lasten vaatteet olivat ostettu kirpputorilta tai tavarataloista, kun taas varakkaammat lapset hankkivat vaatteensa vaateliikkeistä ja kykenivät ostamaan merkkivaatteita.” (Hakovirta & Kallio 2014, 156). Täysin samansuuntaisia olivat myös oman

tutkimukseni tulokset. Pojat olivat omassa sosiaalisessa arkiympäristössään tarkkasilmäisiä ja lukivat muiden nuorten varallisuusstatusta varsin näppärästi esimerkiksi katsomalla ja arvioimalla vaatteiden hintaa, kännykän mallia tai vanhepien auton merkkiä ja vuosimallia.

Tutkimuksessani poikien haastatteluista kävi ilmi, että nuoren köyhyyden tunnistaa parhaiten ulkoisista merkeistä kuten hänen omistamistaan tavaroista kuten esimerkiksi vanhasta puhelimesta, vanhoista vaatteista tai siitä, että hän on epäsiisti. Näin pojat asiaa pohtivat:

”H: Miltä se näyttää se tyyppi?”

N1: Ei se varmaan hyvältä näytä.

N3: Huonot vaatteet

N2: Niin.

N4: Kuluneet vaatteet eikä oo päässyt pesulle.

N2: Haisee.”

Poikien mielestä köyhillä nuorilla ei ole varaa ostaa merkkivaatteita, tietokonetta, pleikkaria, koruja eikä mopoautoa. Perheen köyhyyden voi nähdä myös talosta, jossa nuori asuu sekä vanhempien auton kalleudesta. Matkustaminen puuttui köyhiltä nuorilta.

Harrastuksien puute tai niiden edullisuus koettiin myös ulkoiseksi merkiksi nuoren köyhyydestä. Pojat puhuvat rikkaan nuoren harrastamisesta esimerkiksi näin:

N3: ”Ne saa harrastaa mitä halua”.

N2: Että voi pelata lätkää ja saa omat luistimet ja sillai

H: Että on rahaa harrastusvälineisiin?

N2: Joo

Vaikka pojat määrittelivät köyhyyttä pitkälti ulkoisten seikkojen kautta (kännykkä, raha, tavara), oli heillä myös ajatus siitä, että köyhyys tai rikkaus on muutakin kuin materiaalia. Kuten alla olevasta keskustelusta voi lukea, pojat määrittelivät, että esimerkiksi rakkaus kuuluu kaikille eikä ole vain rikkaiden erityisoikeus.

H: Mitä köyhällä ihmisellä ei oo? Sillä Penalla? Mitä sillä ei oo?

N4: Omaa kännykkää välttämättä

N3: Ystäviä

N2: Ylimäärästä rahaa

N3: Nii

N1: Tai mitään ylimääräistä tavaraa.

H: Mitä sillä on?

N5: Elämä

N3: Joo

H: Onks sil mitään?

N1: On

H: Mitä sillä on?

N5: Mahdollisuus rakkauteen.

H: Joo

N5: Ehkä

N3: Kaikilla on mahdollisuus rakkauteen

4.1.3 Rahan säästäminen ja lahjoittaminen on tärkeää

Yhtenä haastattelun kysymyksenä oli rahan lahjoittaminen muille. Poikien oli helppoa keksiä kohteita, joille rahaa voisi lahjoittaa. Kukaan haastateltavista ei kyseenalaistanut lahjoittamisen tärkeyttä tai sitä tulisiko sitä tehdä. Lahjoittamisen kohteet olivat kahdenlaisia: rahaa haluttiin antaa joko tutulle lähipiirille tai sitten hyväntekeväisyyteen.

”N1: Mäccärin hyväntekeväisyyteen. Mä oon aina lahjoittanut ainakin 15 euroa. Aina kun mä käyn siellä (Mäcissa) niin mä lahjoitan sinne jotain.

N3: Mäkin laitan sinne aina 10 senttiä

N5: Mäkin laitan sinne aina.

N2: En mä tiedä.

N3: Jos mulla olisi joku hyvä kaveri joka oikeasti tarvitsisi rahaa oikeesti niin sille. Mut jos sillä on oikeesti sellainen tilanne.

N4: Afrikan lapsille

N5: Serkulle ja sen lapselle.

N3: Jos voisi ostaa sillä lahjoja hyvälle ystäville

N2: Lähettäisin hyväntekeväisyyteen vaikka pakolaisille tai köyhille.”

”N1: No mä antaisin varmaan jollekin köyhälle jolla ei ole varaa ruokaa tai jollekin lapselle jolla ei ole varaa harrastukseen. Tai sit jollekin joka oikeasti tarvitsee sitä.

N2: Ehkä jollekin kaverille jos sillä ei ole varaa harrastaa tai sit ostaa koulukirjoja. Niin sit heittäisin sille satasen.

N3: Tai sit niinkun johonkin kehitysapuun. Kun näkee kuka sitä tarvitsee eniten.

N4: Jollekin joka tarvitsee sitä johonkin tärkeeseen eikä mihinkään turhaan.

N1: Mä laittaisin Ilveksen jääkiekkoon.

N2: Ei se kyllä satasella sieltä nouse.”

Myllyniemi (2016, 46) toteaa, että pojat ja alle 20-vuotiaat ovat optimistisimpia tulevan polven taloudellisen aseman kehittymisestä. Tutkimuksessani kaikki pojat olivat kollektiivisesti sitä mieltä, että säästäminen on tärkeää ja sitä tulisi jokaisen tehdä. Toisessa haastatteluryhmässä käytiin aiheesta alla oleva keskustelu:

”H: Täytyykö nuorten osata säästää?

Nuoret: Joo

H: Miksi?

N2: Tulevaisuutta varten

N3: Jos ne ei osaa säästää niin ne tuhlaa isonakin ne rahat. Kyllä ne jossain vaiheessa oppii.

H: No mitä jos tuhlaa isona?

N2: No sit on köyhä.

N3: Sit käy huonosti.”

Keskustelussa tuli ilmi, että kaikki pojat säästivät tällä hetkellä rahaa tulevaisuutta varten tai heillä oli aikomus alkaa säästää. Poikien mielestä säästäminen oli ennaltaehkäisevä keino köyhyyttä vastaan ja jokaisen tulisi kantaa vastuuta omasta säästämisestään.

Toisen haastatteluryhmän kanssa käytiin samasta teemasta alla oleva keskustelu:

”H: Tarviiko nuoren osata säästää?

Nuoret: Joo

H: Miksi?

N5: Ettei kaikki mee heti hukkaan.

N2: Tulevaisuutta varten

N5: No vaikka että maksat sun kämpän ja auton

H: Joo

N5: Että et joudu velkaantuun

N1: Että et joudu ottaan paljon lainoja.”

Pojat näkivät säästämisen tärkeänä. Jos nuori ei osaa säästää, tulee siitä seuraamuksia kuten esimerkiksi velkaantumista, lainan ottamista ja köyhtymistä. Säästämisen kohteita olivat esimerkiksi mopoauto, auto tai asunto.

4.1.4 Köyhä nuori ei ole onnellinen

”Nuoren taloudellinen tilanne selittää merkittävästi tyytyväisyyttä niin vapaa-aikaan, ihmissuhteisiin kuin elämään kokonaisuutenkin”, toteaa Myllyniemi (2015, 59) tutkimuksessaan. Omassa tutkimuksessani haastatellut pojat kertoivat, että ”*köyhä nuori voi olla masentunut*” ja että köyhille nuorille ”*voi tulla tylsyyttä*” tai ”*paha mieli*”. Hakovirta totesi Ylen haastattelussa 23.11.2015, että ”Lapset ajattelevat, että köyhät lapset ovat laiskoja tai passiivisempia kuin muut”.

”Nuoruudessa perheen taloudellinen ahdinko on merkittävä hyvinvoinnin riskitekijä”, toteaa Nuorista Suomessa (2016, 54). Saman suuntaisesti ajattelivat myös tutkimukseni pojat käyhistä nuorista: ”*Ei ole tyytyväinen omiin oloihin*”, ”*että sit rupee ajatteleen itsestään ettei oo tarpeeksi hyvä tai silleen*” ja ”*no sillä voi olla aika huono itsetunto kun sillä ei oo rahaa*”. Haastattelemieni poikien mielestä köyhä nuori on surullinen, hänellä ei ole ystäviä eikä toivoa tulevaisuudesta.

N1: ”Tää on masennus siis silleen tiäkkö yksinäisyys”

N3: ”Äijä joka on ihan rikki eikä sillä oo kavereita”.

N2: ”Köyhällä ei oo kauheesti kavereita”.

N1: ”Ei oo yhteyttä läheisiin”.

Köyhä nuori luokiteltiin yksinäiseksi ja masentuneeksi.

Toisaalta yksi poika totesi haastattelussa, että ”*sä et oo nolo*” ja ”*ja sit se on sellainen kermaperse*” tarkoittaen rikkaita nuoria. Samoin pojat kertoivat, etteivät rikkaat nuoret ole mitenkään välttämättä onnellisia, vaan rahan suuri määrä voi myös karkottaa ystäviä ja tehdä onnettomaksi. Toisaalta taas pojat mainitsivat, että elämänhalu ja elämänhallinta ovat helpompaa rikkailla nuorilla, sillä heillä on rahaa,

eikä tarvitse murehtia pieniä asioita ja voi tehdä laajemmalla skaalalla asioita. ”Rikkaat tekee sitä mitä ne haluaa, köyhät sitä mitä ne voi”, totesi eräs haastatelluista pojista.

Tutkimuksessani haastattalemieni poikien mukaan köyhä nuori iloitsee pienistä asioista ja on vähään tyytyväinen. ”No ainakin siis käytöksestä näkee, koska köyhät on paljon nöyrempiä ja ne on sellaisia, että ne tyytyy vähempään ja on maanläheisempiä”, totesi yksi haastateltavista pojista. Rikkaan nuoren asennetta pojat kuvasivat lauseella ”I fucking own you että niinku sulla ei ole mitään merkitystä jos sulla ei ole rahaa”. Haastatelluilla pojilla oli ajatus, että rikas nuori on ylpeä ja itseriittonen sekä ylpeilee rahoillaan.

Pojat pohtivat, että ”jos sä oot köyhä niin voithan sä olla muuten rikas eli sulla voi olla elämäkokemusta ja silleen et vaikka sulla ei oo rahaa niin sulla voi olla ympärillä kaikki tosi jees”.

4.2 Välttämättömät kulutushyödykkeet

Välttämättömiksi kulutushyödykkeiksi pojat listasivat 31 erilaista asiaa/tuotetta 39 erilaisesta vaihtoehdosta. Tärkeimpänä nousi ylös selvästi oma kännykkä, jonka valitsi 100 % vastaajista. Kaikki pojat myös kokivat, että mahdollisuus kutsua kavereita välillä kylään oli välttämätöntä. Herkkujen ostaminen, säännöllinen harrastus sekä internet-yhteys kännykässä olivat tärkeitä 80 %:lle vastaajista. Seuraavia kulutushyödykkeitä kukaan poika ei valinnu omalle listalleen: merkkikengät/lenkkarit, ipod, merkkikuulokkeet, rajaton puheaika, oma tietokone, lemmikkieläin, nuorten lehti ja meikit/muu kosmetiikka. Tuohon viimeiseen vastaukseen saattoi toki vaikuttaa se, että kaikki vastaajat olivat poikia.

Vain yksi vastaaja valitsi viikkorahan, muotivaatteet, oman pihan, maksullisen TV-kanavapaketin tai puiston/muun ulkoilupaikan läheisyyden välttämättömäksi kulutushyödykkeeksi. Kaksi vastaajaan kymmenestä eli 20 % vastaajista oli sitä mieltä, että mahdollisuus käyttää tietokonetta, internet-yhteys kotona, lahjat esim.

syntymäpäivänä, Iphone tai muu kallis kännykkä, mopo tai skootteri olivat välttämättömiä kulutushyödykkeitä.

Mahdollisuus käydä elokuvissa, konserteissa tai ravintolassa syömässä samoin kuin mahdollisuus ostaa lahjoja kavereille ja perheenjäsenille joulu- ja merkkipäivinä koettiin välttämättömäksi kulutushyödykkeeksi 70 % mielestä.

4.3 Kuvakollaaseista tärkeitä oivalluksia

Pojat rakensivat sadoista kuvista valitsemalla tai itse kirjoittamalla kaksi erilaista kuvakollaasia. Toisessa kuvattiin köyhien nuorten arkitodellisuutta ja toisessa rikkaiden nuorten arkitodellisuutta. Kuvakollaasit avasivat väylän avoimelle, rennolle ja realistiselle keskustelulle. Kuvakollaasien tekeminen sai aikaan paitsi vakavia ja pohdiskelevia ilmeitä, myös iloa ja naurunpyrskähdyksiä.

Pojille tuotti vaikeuksia päättää kumpaan kuvakollaasiin mikäkin kuva kuului, sillä he totesivat, että moni kuva sopi vastakkaisena toiseen kollaasiin. Esimerkiksi kallis auto kuului rikkaalle nuorelle, mutta sen puute puolestaan kuului köyhälle nuorelle.

Ulkoisten tunnusmerkkien ja ulkokuoren lisäksi pojat löysivät paljon aineettomia merkityksiä. Rakkauden haastateltavat pojat nimesivät saavutettavaksi asiaksi sekä köyhillä että rikkailla nuorilla. *“Voi olla köyhä, ja silti voi olla rakkautta. Tai sit voi olla hirveen rikas, mutta ei ole rakkautta. Se voi olla kummin päin vaan”*, totesi yksi haastateltava poika. Myös uskominen Jumalaan koettiin olevan mahdollista sekä köyhillä että rikkailla nuorilla. *“Köyhillä on aina Jumala. Aina voi uskoa”*, kertoi eräs haastateltavista pojista.

Erilaisten kulutusmahdollisuuksien erot olivat poikien mukaan huomattavat rikkaiden ja köyhien nuorten välillä. Taloudellinen eriarvoisuus näkyi siinä kuinka paljon nuori voi käyttää aikaa tai rahaa esimerkiksi elokuvissa, syömässä tai kahvilassa käymiseen. Myllyniemen (2015, 59) mukaan joku kuudes nuori on ollut tapaamatta ystäviään rahapulan vuoksi. Poikien yhteiseksi mielipiteeksi muodostui, että kaikilla nuorilla

pitäisi olla samanlaiset mahdollisuudet käyttää rahaa ystävyysuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen.

Haastateltaville pojille oli selkeästi helpompaa löytää rikkaiden nuorten arkitodellisuutta kuvaavia kuvia ja hahmottaa heidän elämäänsä kuvien kautta. Tämä johtui poikien mielestä siitä, että rikkailla on niin paljon enemmän mahdollisuuksia tehdä asioita, ostaa tavaraa tai ylipäättään kuluttaa esimerkiksi elämyksiin.

4.3.1 Rikkaiden nuorten arkitodellisuus

Haastateltavat pojat pohtivat rikkaiden nuorten arkitodellisuutta kahdesta eri näkökulmasta. Toisen näkökulman muodostivat materialistiset asiat, tavarat ja kokemukset kuten kallis puhelin, auto tai ulkomaanmatka. Toinen näkökulma muodostui aineettomista asioista kuten onni ja ilo.

Rikkautta kuvaamaan pojat valitsivat materialistisia kuvia, joista löytyivät muun muassa harrastaminen ja harrastusvälineet, kallis tyylijatu, hyvä ruoka, raha, matkustaminen, eläimet, kallis ja nykyaikainen koti sekä arvotavarat kuten esimerkiksi kallis kello tai tietokone. Suomessa on ollut kautta vuosikymmenten tapana järkevä ja harkitseva kulutustottumus kun taloudellista pääomaa ei ole liiemmästi ollut tuhlatavaksi. Koko ajan vaurastuva yhteiskunta on nyt kuitenkin mahdollistanut sen, että myös kulutustottumukset ovat muuttuneet. Pröystäileminen ja tuhlaava tapa kuluttaa olivat haastateltujen poikien mielestä kuitenkin vastenmieleisiä ja turhia tapoja. Pojat korostivat sitä, että rahaa pitäisi käyttää järkevästi ja muita ajatellen. Tätä tulosta tukee myös Aution (2006) toteamus, jonka mukaan ”kulttuurissamme säästäväisyys, harkitsevaisuus ja järkevyys ovat perinteisiä hyveitä, joiden kautta määritämme kuluttajuuttamme”.

Aineettomina asioina pojat nimesivät rikkailla nuorilla ystävyyden, elämänhalun- ja hallinnan, turvallisuuden, työpaikan, ammatin, ehjän perheen, hauskanpidon, sosiaaliset suhteet, ilon, uudet kokemukset, opiskelemisen, siisteyden ja onnellisuuden. Rikas nuori pystyy iloitsemaan pienistäkin asioista kun ei tarvitse

“Laskuja tulee ovista, ikkunoista ja parketin saumoista”, totesi yksi haastateltavista pojista. Pojat ajattelivat, että köyhä nuori ei pysty maksamaan laskujaan, ja sitä kautta “joutuu oleen koko ajan jonkun poliisin kaa tekemisissä”.

Poikien mukaan köyhiltä nuorilta puuttui mahdollisuus käydä lääkärissä. Myös harrastamisen edellytykset koettiin olevan olemattomia. Pelastakaa Lapset ry (2005) toteaa tutkimuksessaan, että vähävaraisten perheiden lapsista 80 % koki mahdollisuutensa harrastaa rajoittuneeksi ja peräti 71 % oli joutunut jäämään pois harrastuksestaan perheen taloudellisen tilanteen vuoksi.

Haastateltavat pojat pitivät vähävaraisuutta rajoittavana tekijänä kun pohdittiin köyhän nuoren mahdollisuuksia osallistua tavanomaisena pidettävään nuorten aktiviteettiin kuten esimerkiksi elokuvissa tai kahvilla käymiseen.

Kuva 3 Köyhien nuorten arkitodellisuus. Kuva Tiina-Liisa Vehkalahti.

Kuva 4 Köyhien nuorten arkitodellisuus. Kuva Tiina-Liisa Vehkalahti.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tutkimuskysymyksissä kysyttiin mistä köyhyys johtuu, millaista on nuoren havaitsema köyhyys hänen omassa sosiaalisessa kasvuympäristössään ja miten ihminen tulee rikkaaksi tai köyhäksi. Tein havaintoja näistä asioista 14-16 –vuotiaiden poikien kahdesta fokusryhmähaastattelusta, joissa he keskustelivat näistä teemoista

sekä osallistuivat visuaaliseen prosessointiin. Tutkimuksessa oli mukana yhteensä 10 poikaa.

Lähtölaukauksena tutkimukselleni toimivat keskustelut omien teini-ikäisten lasten kanssa sekä siitä virinneet ajatuksen nuorten näkemästä ja sanoittamasta köyhyydestä. Rahasta ja yleensäkin henkilökohtaisista talousasioista puhuminen on ihmisille vaikeaa jopa perheen sisällä, kertoo Erja Yläjärvi Helsingin Sanomien kolumnissaan (2015). Aihetta vältellään tai siitä ei osata puhua luontevasti. Voidaan myös ajatella, ettei lapsia voi vaivata perheen raha-asioilla tai että he eivät vielä ymmärrä raha-asioden kokonaisuuksia. Tutkimuksessani huomasin, että osa haastateltavista pojista ymmärsi raha-asioista enemmän kuin toiset. Heillä oli käsitys siitä miten markkinatalous toimii, minkä hintaista on esimerkiksi asuminen ja kuinka rahaa voi säästää. Toisaalta taas osa pojista arvioi tuotteiden hintoja täysin väärin eikä heillä ollut kuvaa esimerkiksi siitä, mistä ihminen voi saada rahaa jos hänellä ei ole töitä. Tämä kertoo siitä, että osalla pojista kotona oli hyvin selkeästi ja avoimesti puhuttu rahasta ja sen ansaintalogiikasta ja osalla taas ei.

Erja Yläjärvi (Helsingin Sanomat 2015) kirjoittaa kolumnissaan oivaltavasti siitä kunka tärkeää olisi puhua rahasta ja köyhyydestä ääneen. Tällä tavalla lasten kunnioitus niin varakkaita kuin varattomia ihmisiä kohtaan kasvaisi, eikä stereotypioita syntyisi niin helposti. Aikuisten tulisi luotsata tätä keskustelua ja näyttää lapsille esimerkkiä kunnioittavasta ja avoimesta keskustelusta. Haastattelujen aikana huomasin, että mitä pidemmälle haastattelu meni, sitä avoimemmin ja oma-aloitteisemmin pojat rahasta puhuivat. Häpeän tai kainouden tunteita ei ollut nähtävissä vaan pojat puhuivat asioista niiden oikeilla nimillä ja avasivat omien perheidensä taloustilanteita tai -valintoja yllättävänkin suorasukaisesti. Eräs haastateltava totesi, että *"me ei varmaan olla mitään rikkaita kun ei me missään ulkomailla oikein käydä"*. Toinen nuori kertoi, että *"mulla on mun isoveljellä on yhteinen huone kun porukat sanoo, ettei meillä oo varaa isompaan asuntoon"*.

Nuorten kokemaan köyhyyteen ei ole olemassa yhtä selkeää tai tarkkarajaista syytä. Köyhyyden oireet, syyt ja seuraukset ovat kietoutuneet toisiinsa, eikä niitä voida vaikeuksitta erottaa toisistaan. Rahattomuus on merkittävä eriarvoisuutta muodostava tekijä nuoren elämässä ja sillä voi olla laaja-alaiset seuraukset kaikista tukitoimista

huolimatta. Haastateltujen poikien mielestä nuoren köyhyys ei ole yksilön syytä, vaan joko nuoren valintojen tai nuoren kasvuolosuhteiden syytä.

Pojat osasivat sanoittaa köyhyyden syntyä varsin taitavasti ja osin jopa herkästi, ja tulikin tunne, että aihetta oli käsitelty joko koulussa tai kaveriporukassa hiljattain. Tämä oli ilahduttava havainto, sillä usein kuulee sanottavan, että pojat eivät pysty tunnetasolla samanlaisiin ilmaisuihin kuin vastaavanikäiset tytöt. Nyqvistin (2006, 92-94) toteaaakin, että ”tytöt opetetaan tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteitaan paremmin. Tällaisella kasvatuksella on vaarana, että poikien tunneherkkyys ja kosketus omiin tunteisiin vähenee”. Nyqvistin ajatus ei saanut vahvistusta omassa tutkimuksessani, vaan huomasin, että keskusteluissa oli varsin paljon syvyyttä ja tunnetta mukana.

Köyhyyden tiedetään vaikuttavan erittäin kielteisesti nuoren hyvinvointiin ja kehittymiseen. Se kaventaa merkittävästi nuoren mahdollisuuksia osallistua elinpiiriinsä tavanomaiseen elämään. Köyhyys aiheuttaa osattomuutta ja ulkopuolisuutta, häpeää ja vaikuttaa kielteisesti terveyteen. Pitkäaikainen köyhyys aiheuttaa huonosaisuuden ylisukupolvistumista eikä voi olla vaikuttamatta nmyös nuoruuteen. Lapsiasiamies Tuomas Kurttila (2018) toteaaakin haastattelussa seuraavaa: ”Köyhien perheiden lapset ovat huomattavasti useammin koulukiusattuina kuin muut lapset.”

Professori Colin Campbell (1987, 226) mainitsee, että ”miesten rooli kuluttajina on perinteisesti perustunut hallittuihin tarpeisiin, ja elleivät ne sitä ole olleet, ne on selitetty sellaisiksi”. Tämä tuli esiin myös poikien haastatteluissa. Mielipiteet esimerkiksi rikkaiden nuorten arjesta tai elämän mahdollisuuksista koettiin olevan pöyristyttäviä tai epäreiluja jos ne eivät olleet järkeviä tai kohtuullisia.

Raha ja sen käyttäminen ovat lasten ja nuorten elämässä isossa roolissa. Erja Yläjärvi sanoo Helsingin Sanomien kolumnissaan (2015), että ”raha on läsnä lasten elämässä tavaroina, matkoina ja elämyksiä – joka paikassa, jo päiväkotiyästä lähtien. Myös esimerkiksi harrastusten tuoma luokkavoima lasten keskuudessa on valtava.” Kaikki haastateltavat pojat selittivät itsensä köyhyyden ulkopuolelle ja tarkastelivat aihetta ainoastaan muiden kokemana. Pojat kertoivat, etteivät itse tunne yhtään köyhää ihmistä. Toisaalta taas yksi poika totesi, että ”köyhä nuori voi olla ihan minkä näköinen vaan” ja toinen poika lausui, että ”sitä ei välttämättä tunnista ulospäin”.

Absoluuttista köyhyyttä pojat kertoivat olevan muualla kuin Suomessa eli esimerkiksi Afrikassa tai ”siellä missä on niitä kehitysmaajuttuja”. Suomessa köyhyyden pojat katsoivan olevan kosmeettista eli ulospäin näkyvää esimerkiksi vanhojen tai kuluneiden vaatteiden ja laitteiden perusteella tai kulutusmahdollisuuksien puuttumisen perusteella.

Hakovirta ja Kallio (2014, 258) löysivät omassa tutkimuksessaan kolme erilaista jaottelua (yksilöllinen, rakenteellinen ja fatalistinen selitys) siitä miten lapset näkevän köyhyyden selittyvän. Yksilöllinen selitys pitää sisällään yksilön laiskuuden sekä yrittämisen ja tahdonvoiman puutteen. Lisäksi samaan kategoriaan kuului vanhempien juominen, puute rahan hallinnassa, perheen monilapsisuus ja lasten hoitaminen kotona. Rakenteelliseen selitykseen kuuluvat esimerkiksi sosiaaliturvan riittämättömyys, työttömyys ja matala palkkataso. Fatalistiseen selitykseen puolestaan lukeutuivat erilaiset kohtalot eli esimerkiksi avioero, leskeksi jääminen, jokin sairaus, mielenterveysongelmat, epäonni tai jokin onnettomuus tai perinnöttä jääminen. Tutkimukseni tulokset noudattivat samanlaista kaavaa kuin Hakovirran ja Kallion tutkimuksen tulokset ja pojat löysivät kaikista kategorioista esimerkkejä. Pojat määrittelivät köyhyyden syiksi yksilöllisen selityksen mukaan rahan hallinnan puutteen eli tuhlaamisen sekä alkoholismiin. Rakenteellisesta selityksestä esimerkkeinä toimivat poikien mukaan työttömyys ja liian matalat palkat. Köyhyyden periytyminen (köyhät vanhemmat eli ei perintöä jälkipolville) oli fatalistisen selityksen mukainen syy olla köyhä.

Tässä tutkimuksessa keskiössä ei ollut ainoastaan poikien ympärillään näkemä köyhyys tai rikkaus, vaan myös ajatukset rikastumisesta ja köyhtymisestä ilmiönä. Tuloksissa tuli esille, että haastatellut pojat arvottivat päihteiden käytön yhdeksi isoksi syyksi köyhyydelle, samoin työttömyyden ja opiskelun tai työntekon puutteen. ”*Onko lähtenyt hakemaan opiskelupaikka, onko jättänyt koulun kesken*”, vastasi yksi haastateltavista pojista kun keskustelun aiheena oli miksi toinen nuori on köyhä ja toinen ei. Haastateltujen poikien mielestä ihminen voi itse vaikuttaa siten miten päihteitä käyttää ja antaako niiden vaikuttaa elämäänsä niin, että varallisuus hupenee. Rikastuminen koettiin useiten ulkoa päin tulleen etuoikeutena, eli annettuna etuutena, jota ei oltu ansaittu. Rikkauden syiksi mainittiin esimerkiksi rikkaat vanhemmat ja lottovoitto. Tosin pojat osasivat myös kertoa, että opiskelemalla pitkälle ja tekemällä paljon töitä voi vaurastua. Haastatellut pojat kokivat köyhyyden ja rikkauden ilmiönä,

jotka ovat iso osa nuoren identiteettiä ja joiden varaan nuori voi tulevaisuuttaan suunnitella.

Poikien valitsemat kuvat sekä kirjoittamat sanat tai lauseet antoivat pienen, mutta selkeän kurkistuksen heidän ajatuksiinsa siitä millaista on köyhän tai rikkaan nuoren arkitodellisuus ja miten ne eroavat toisistaan. Lähtökohtaisesti pojat olivat sitä mieltä, että köyhän ja rikkaan arki on erilaista ja että yhtymäkohtia on vähän. Rikkaan nuoren elämää pidettiin yltäkyläisenä, helppona ja tavoiteltavan arvoisena. Köyhän nuoren elämää pidettiin taas kaikkena päinvastaisena; karuna ja vaikeana. Haastatteluissa pojat olivat sitä mieltä, että köyhyys johtuu nuoren omista valinnoista tai toisaalta taas sitä mieltä, että vallitsevat olosuhteet luovat köyhyyttä.

Tutkimustulokset vahvistivat Hakovirran ja Rantalaihon (2012) tutkimuksen tuloksia lasten taloudellisesta eriarvoisuudesta. Tässä tutkielmassa ilmenneet poikien havainnot käyhistä ja rikkaista nuorista olivat paikoitellen todella realistisia ja osuvia. Pojat osasivat sanoittaa näkemäänsä ja kokemaansa. Tutkimustulokset vahvistivat ennen tutkimuksen aloittamista pohtimiani näkökulmia: nuoret näkevät ympärillään köyhyyttä ja rikkautta ja osaavat sanoittaa sitä hyvin. Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila (Taloussanomien 2018) kertoo, että “köyhyys voi jättää lapsen koko persoonaan vaikuttavia jälkiä. Lapselle kyse ei ole yhdestä tilanteesta tai tavarasta, vaan koko elämästä. Suomi tarvitsee köyhyyspolitiikkaa, jossa lasten kokemuksiin köyhyydestä pysähdytään ja nämä ilmiöt otetaan päätöksissä tosissaan. Tämänkin takia päätösten vaikutukset lapsiin on arvioitava muun muassa köyhyiden vaikutusten vähentämiseksi. Myös lasten kanssa näitä asioita on käsiteltävä.” (Kurttila 2018).

Helsingin yliopiston lehtori Minna Autio kertoo Tamperelaisen haastattelussa (2014) seuraavaa: “Vaikka pojat ovat tutkimusten mukaan naisistuneet ja tytöt miehistyneet, tyttöjen ja poikien kulutustottumuksissa näkyy edelleen selkeitä eroja. Tyttöjen kuluttaminen nähdään yhä tuhlaamisena ja poikien järkevänä investointina. Pojat investoivat, eivät kuluta. He hankkivat kestävämpiä ja kalliimpia vaatteita, tekniikkaa ja pelejä. Tytöille on asetettu kovat ulkonäköpaineet, ja he ostavat enemmän kertakäyttötavaraa. Meikkejä, jotka kuluvat ja vaatteita, joita vaihdetaan koko ajan.” Tutkimuksessani haastateltujen poikien puheissa näkyi yllä mainittu seikka. Poikien ajatukset esimerkiksi säästämisestä olivat järkipäisiä: oma asunto, hyvä tietokone tai auto. Pojilla ei tullut mieleenkään tuhlaaminen vaikkapa alkoholiin, roskaruokaan tai

karkkiin. Kacen (2000) onkin maininnut, että ”kuluttamisen sukupuolittuminen näkyy myös siinä, että miehet on perinteisesti nähty elättäjinä ja samalla päävastuullisina taloudellisten asioiden hoidosta ja naiset kuluttajina ja perheen taloudenhoidon tukijoina”.

Nuorten äänen kuuleminen ja sen aito kuunteleminen sekä ymmärtäminen ei ole aina helppoa. Tutkimuksessani tuli tilanne, jossa haastattelussa pojat käyttivät rassistisia termejä ja luokittelivat tiettyyn kansalaisuuteen kuuluvat ihmiset rääsyläisiksi ja köyhiksi kuin kirkonrotta. Tilannetta oli vaikeaa lähteä purkamaan ilman, että oma asenteeni oli liian äänekäs tai heidän mielipiteensä suoralta kädeltä tuomittava. Keskustelussa päästiin kuitenkin konsensukseen, jossa todettiin kaikkien ihmisten olevan ihmisarvoltaan yhtä arvokkaita eikä mitään ihmisryhmää tai kansallisuutta voida tuomita ennakoasenteiden tai käsitysten perusteella. Tutkimuksen luotettavuutta voidaankin arvioida haastateltavien poikien totuuden puhumisen lähtökohdista eli pystyivätkö he olemaan haastattelutilanteessa luontevia, rentoja ja puhumaan aidosti omista mielipiteistään. Aineistonkeruumenetelmäni kuitenkin takasivat ja varmistivat sen, että keskustelutilanteet olivat turvallisia ja vailla ulkoa tulevia paineita.

Tutkimuksen tulosten merkitystä arvioitaessa pitää huomioida haastateltavien poikien pieni määrä. Uskon kuitenkin, että tutkimuksen tulokset antavat selkeän suunnan 14-16 -vuotiaiden poikien köyhyyskäsityksistä varsinkin kun Hakovirran ja Rantalaihon tutkimuksen tulokset olivat samankaltaiset. Tutkimukseni osoitti, että poikaryhmien kanssa on mahdollista käydä rakentavaa ja informatiivista keskustelua ja että siitä voi saada paljon aineistoa. Keskustelujen taso kannustaa tarttumaan jatkossakin rohkeasti vaikeisiin teemoihin poikien kanssa.

Pyrin toimimaan tutkimuksessani tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita noudattaen. Varmistin haastateltavien anonyymisyyden ja haastattelutilanteiden turvallisuuden. Pyrin myös tekemään kaikki ratkaisuni läpinäkyviksi perustelemalla ne huolellisesti.

Nuorten suhdetta köyhyteen arvioitaessa tutkimukseni raapaisi vain pintaa, koska haastateltavien määrä oli melko suppea ja haastateltavat olivat vain poikia. Tutkimukseni ja sen tulokset herättivät ajatuksen siitä, että olisi mielenkiintoista päästä vertaamaan tyttöjen ja poikien käsityksiä köyhydestä. Jatkotutkimusta voisi

lähteä tekemään haastattelemalla samanikäisiä tyttöryhmiä ja sen jälkeen verrata tutkimustuloksia keskenään poikien tutkimustulosten kanssa. Myös eri ikäisten ryhmien haastattelu ja niiden vertaaminen tämän tutkimukseen ikäryhmään voisi olla jatkotutkimusideana varteenotettava.

LÄHDELUETTELO

Aira Marja 2005. Laadullisen tutkimuksen arviointi. *Duodecim* 2005;121:1073–7.

Allianssi. Nuorista Suomessa 2010. Lasten ja nuorten köyhyys s. 19-20.
<http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/793/> Luettu 7.12.2014.

Allianssi. Nuorista Suomessa 2014. <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/3410/>
 Luettu 7.12.2014.

Allianssi. Nuorista Suomessa. Tietoa nuorista, heidän elinoloistaan sekä nuorisotyöstä 2016. <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/5195/> Luettu 13.3.2018.

Alston Margaret & Bowles Wendy 2013. *Research for social workers. An introduction to methods*. Third edition. Abingdon: Routledge.

Autio Minna 2006a. Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa. *Suomalainen Kirjallisuuden Seura, Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 65*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Autio Minna 2014. <https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/stub-1096>. Luettu 13.5.2018.

Bullock Heather 1999. Attributions for Poverty: A comparison of Middle-Class and Welfare Recipient Attitudes. *Journal of Applied Social Psychology* 29, 2059-2082.

Butler Judith 1993. *Bodies That Matter*. London: Routledge.

Butler Judith 2006. *Hankala sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus.

Böök Marja Leena, Kärjä Antti-Ville, Mustola Marleena, Mykkänen Johanna 2015. Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa.

Campbell Colin 1987. *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.

Connell Raewyn W. 1995. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.

Connell Raewyn W. & Messerschmidt James. W. 2005. Hegemonic masculinity: Re-thinking the concept. *Gender & Society*, 19 (6), 829–859.

Hakovirta Mia & Kallio Johanna 2014. Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. Helsinki: Stakes.

Hakovirta Mia & Kallio Johanna 2014. *Yhteiskuntapolitiikka 79: Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä* 152-162.

Heikkilä Matti & Vähätalo Kari 1994. *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. Helsinki: Gaudeamus.

Heinonen Jari, Roivainen Irene & Ylinen Satu 2011. Köyhä byrokratian rattaissa. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy.

Hoskari Tiina & Kotamäki Maija 2013. <http://www.kuvitellen.fi/mita-on-visuaalinen-ajattelu/>. Luettu 9.2.2015.

Hurtig Johanna & Laitinen Merja 2003. Kantaaottavuus tutkimuksen eettisenä kysymyksenä. Teoksessa Pohjola Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C Työpapereita 47. Rovaniemi, 87–109.

Huuki Tuija 2010. Koulupoikien statustyö väkivallan ja välittämisen valokiilassa. Tampere: Juvenesprint.

Hyväri Susanna 2001. Vallattomuudesta vastuuseen – kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Hämäläinen Ulla & Kangas Olli 2010 toim. Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimuosasto.

Iivonen Esa 2015. Näin lapset suhtautuvat itse omaan tai kavereidensa köyhyyteen. <http://www.vantaansanomamat.fi/artikkeli/260556-nain-lapset-suhtautuvat-itse-omaan-tai-kavereidensa-koyhyteen>. Luettu 24.2.2016.

Isola Anna-Maria, Mikkonen Juha & Larivaara Meri, toim. Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä 2007. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Isoniemi Henna & Penttilä Irmeli 2005. Perheiden muuttuvat elinolot: artikkeleita lapsiperheiden elämänmuutoksista. Helsinki: Tilastokeskus.

Jokinen Arto 2004. Miksi nainen jää väkivaltaiseen parisuhteeseen? Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskus.

Jäntti Markus 2010. Lapsiköyhyydestä Suomessa. Teoksessa Hämäläinen Ulla & Kangas Olli 2010 (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimuosasto, 62-75.

Kacen Jacqueline 2000. Girrrl Power and Boyyy Nature: the Past, Present, and Paradisal Future of Consumer Gender Identity, Marketing Intelligence & Planning, 18 (6/7): 345–355.

Kangas Olli 2003. Laman varjo ja nousun huuma. Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Karvonen Sakari & Salmi Minna 2016. Lapsiköhyys Suomessa 2010-luvulla. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Kitzinger Jenny & Barbour Rosaline 1999. Introduction: the challenge and promise of focus groups. Teoksessa Barbour Rosaline & Kitzinger Jenny (toim.): Developing focus group reearh. Politics, theory and practice. Lontoo: Sage, 1-20.

Komulainen Katri, Rätty Hannu & Korhonen Maija 2008. Elämä ei ole mitään ilman riskin ottamista? Nuorten kuvittelemat eriarvoiset yrittäjäminät. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto. Tampere: Vastapaino, 175–197.

Kouluterveyskysely 2013. <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijaty/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain/elinolot-ja-sosiaaliset-ongelmat> (Kys 104 Kuinka paljon Sinulla on rahaa käytettävissäsi keskimäärin viikossa?). Luettu 7.12.2014.

Kouluterveyskysely 2017. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-kouluterveyskyselyn-tulokset>. Luettu 14.3.2018.

Kurttila Tuomas 2018. Joka kymmenes lapsi on köyhä – "Lapselle kyse ei ole tilanteesta tai tavarasta, vaan koko elämästä". <https://www.talouselama.fi/uutiset/joka-kymmenes-lapsi-on-koyha-lapselle-kyse-ei-ole-tilanteesta-tai-tavarasta-vaan-koko-elamasta/44363bca-574f-3a61-acf3-1db483feb8f8>. Luettu 12.5.2018.

KvaliMOTV. Eettiset kysymykset. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1.html. Luettu 4.12.2014.

Laasanen Henry 2010. <http://henrylaasanen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/53087-hegemonisen-maskuliinisuuden-teoria>. Luettu 12.5.2018.

Lahti Liisa 2018. Artikkelit Köyhyys voi jättää lapsen koko persoonaan vaikuttavia jälkiä". http://www.iltalehti.fi/perheartikkelit/201804062200857484_pt.shtml. Luettu 29.4.2018.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010. Nuorten kokemuksia perheen taloudellisesta tilanteesta. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/105f47f9f7cd5765338a3873c22d99cb/1410432158/application/pdf/13132260/Nuorten%20kokemuksia%20perheen%20taloudellisesta%20tilanteesta%20LOW%20RES.pdf> Luettu 7.12.2014.

Miles Matthew & Huberman Michael 1994. Qualitative data analysis (2. painos). California: Sage.

Moilanen Liisa 1995. Ryhmähaastattelu työyhteisössä – tiedonkeruun ja vaikuttamisen väline. Helsinki: Painotalo MIKTOR.

Moisio Pasi 2010. Tuloerojen, köyhyyden ja toimeentulo-ongelmien kehitys. Teoksessa Vaarama Marja, Moisio Pasi & Karvonen Sakari (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: THL, 180-196.

Myllyniemi Sami 2015. Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Grano Multiprint.

Myllyniemi Sami 2016. Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. Grano Multiprint.

Mäkinen Joonas-Hermann 2018. Yle: Satattuhatta lasta altistuu vuosittain vaaralliselle myrkyille - köyhyydelle. <https://yle.fi/uutiset/3-10119835>. Luettu 30.4.2018.

Mäntyranta Taina & Kaila Minna 2008. Tutkimus ja opetus. Teoksessa Duodecim 2008. 1507-1513.

Nyqvist Leo 2006. Miesten kriisikeskuksen loppuarviointi. Teoksessa Sanasta miestä. Kokemuksia miesten kriisityöstä. Julkaisu numero 36. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki. 86 – 171.

Ollila, Anne K. 2008. Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit. Lapin yliopistokustannus. Helsinki: Acta Universitatis Lap- poniensis 141 & Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 85.

Paananen Reija 2011. Taloussanommat: Katso mistä köyhyys alkaa. <https://www.is.fi/taloussanommat/oma-raha/art-2000001713125.html>. Luettu 24.4.2018.

Parviainen Leena 2005. Fokusryhmät. Teoksessa Ovaska Saila, Aula Anne & Päivi Majaranta: Käytettävyystutkimuksen menetelmät. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 53-62.

Pelastakaa Lapset ry 2015. Entten tenttien pelistä pois! Lapsen ääni 2015 -raportti lasten kokemuksista köyhyydestä ja osallisuudesta.

Peltonen Tuula & Virratvuori Jussi 2012. Paistaa se aurinko risukasaankin – vai paistaako? Keskustelua yhdenvertaisuudesta ja eriarvoisuudesta. Joensuu: Hai.

Pohjola Anneli 2003. Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopisto. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C Työpapereita 47. Rovaniemi, 53–67.

Pötsönen Riikka & Välimaa Raili 1998. Ryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Terveystieteen laitoksen julkaisusarja 9/1998. Jyväskylän yliopisto.

Raunio, Kyösti 2011. Gradun hyvät käytännöt. Konkreettinen johdatus tutkielman tekemiseen. Tampereen yliopisto.

Rissanen Riitta 2006. Fenomenografia. KvaliMOTV [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_1.html. Luettu 9.2.2015.

Ristikari Tiina, Törmäkangas Liisa, Lappi Aino, Haapakorva Pasi, Kiilakoski Tomi, Merikukka Marko, Hautakoski Ari, Pekkarinen Elina & Gissler Mika 2016. Suomi nuorten kasvuympäristönä - 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Saaranen-Kauppinen Anita & Puusniekka Anna 2006. Eettiset kysymykset. KvaliMOTV [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_6.html. Luettu 4.12.2014.

Saari Juho 2014. YLE: http://yle.fi/uutiset/suomessa_on_liki_miljoona_koyhaa_heikoimmassa_asemassa_olevista_on_tullut_muukalaisia/7436047. Luettu 4.12.2014.

Salmi Minna, Sauli Hannele & Lammi-Taskula Johanna 2009. Lapsiperheiden toimeentulo. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Sauli Hannele 2001. Lasten osuus yhteiskunnan voimavaroista 1990-luvulla. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.). Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY, 140– 170.

Seitamaa-Hakkarainen Piritta 2014. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Verkkojulkaisu <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-ana-lyysi/>. Luettu 15.3.2018.

Syrjäytyä vai selviytyä; nuorten pienituloisuuden syitä, seurauksia ja arjen selviytymiskeinoja
http://www.koyhyyskirjoitukset.org/syrjaytya_vai_selviytya.pdf . Luettu 7.12.2014.

Tilastokeskus 2011. Menetelmät: Fokusryhmähaastattelu.
<http://www.stat.fi/tup/surveylab/menetelmat.html>. Luettu 4.12.2014.

THL. Lapsiköyhyys on Suomessa kasvussa. <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/stop-koyhyys/nakokulmia-teemaan/lapsikoyhyys-on-suomessa-kasvussa>. Luettu 5.12.2014.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2002) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Helsinki: Edita Prima. www.pro.tsv/tenk. Luettu 9.2.2015.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Yläjärvi Erja 2015. Mitä lapsesi ajattelee rahasta? Tai niistä, joilla sitä ei ole? Helsingin sanomat 27.12.2015. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art2000002874998.html>. Luettu 27.4.2018.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimustiedote ja suostumuslomake nuorelle

Liite 2. Perustietolomake

Liite 3. Välttämättömät kulutushyödykkeet –lomake

Liite 4. Ryhmähaastattelukysymysrunko

KUVAT

Kuva 1. Rikkaiden nuorten arkitodellisuus.

Kuva 2. Rikkaiden nuorten arkitodellisuus.

Kuva 3. Köyhien nuorten arkitodellisuus.

Kuva 4. Köyhien nuorten arkitodellisuus.

Liite 1. Tutkimustiedote ja suostumuslomake nuorelle

Tutkimustiedote ja nuoren suostumusasiakirja tutkimukseen osallistumisesta

Teen Tampereen Yliopiston Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriohjelman pro gradu -työtä aiheesta Nuorten käsityksiä köyhyydestä. Tutkimuksen tavoitteena on saada ajankohtaista tietoa nuorten omista käsityksistä, ajatuksista ja tunteista koskien köyhyyttä.

Ryhmähaastattelun tutkimusta varten 14-16 –vuotiaita. Haastattelu nauhoitetaan.

Tutkimukseen osallistuminen on sinulle vapaaehtoista.

Tutkimusta tehdessäni huolehdin siitä, ettei sinun henkilöllisyyttäsi voi tunnistaa.

Vastaa mielelläni lisäkysymyksiin.

Ystävällisesti, Tiina-Liisa Vehkalahti

p. 050 5010 514, tiina-liisa.vehkalahti@pp.inet.fi

Suostun haastateltavaksi tutkimukseen.

Nimi:

Osoite:

Puhelinnumero josta minut tavoittaa:

Päivänmäärä ja paikka:

Allekirjoitus: _____

Liite 2. Perustietolomake

Perustietolomake

Haastateltavan perustiedot

Nimi: _____

Ikä: _____

Missä oppilaitoksessa opiskelet / luokalla olet?

Kenen kanssa asut?

1 isän

2 äidin

3 siskojen, kuinka monta _____ minkä ikäisiä _____

4 veljien, kuinka monta _____ minkä ikäisiä _____

5 muiden, kenen _____

Onko sinulla perheenjäseniä, joiden kanssa et asu?

1 isä

2 äiti

3 siskoja, kuinka monta _____ minkä ikäisiä _____

4 veljiä, kuinka monta _____ minkä ikäisiä _____

5 muita, ketä _____

6 ei ketään muita

Onko perheelläsi auto?

1 Ei

2 Kyllä, yksi

3 Kyllä, kaksi tai enemmän

Onko sinulla oma makuuhuone?

1 Ei

2 Kyllä

Kuinka monta kertaa kävit perheesi kanssa lomamatkalla viimeisen 12**kuukauden aikana?**

1 En yhtään

2 Yhden

3 Kahdesti tai useammin

Kuinka monta tietokonetta/tablettia perheesi omistaa?

1 Ei yhtään

2 Yhden

3 Kaksi

4 Kolme

5 Neljä

6 Viisi

7 Kuusi

8 Seitsemän

9 Enemmän kuin 7, montako? _____

Onko kotonasi Internet-yhteys?

1 ei

2 kyllä

Käytkö opiskelujen ohella töissä?

1 ei

2 kyllä

Mihin käytät omaa rahaasi?

Liite 3. Välttämättömät kulutushyödykkeet –lomake

Välttämättömät kulutushyödykkeet

Viikkoraha

Merkkikengät/merkkilenkkarit

Muotivaatteet

iPod

Merkkikuulokkeet

Maksullinen TV-kanavapaketti

Oma piha

Lomamatka ainakin kerran vuodessa

Viikonloppumatkat

Herkkuja

Säännöllinen harrastus (esim. joku urheilulaji, tanssi, musiikki)

Oma kännykkä

Rajattomasti puheaikaa

Oma tietokone

Mahdollisuus käyttää tietokonetta

Internet-yhteys kännykässä

Langaton internet-yhteys kotona

Pelikonsoli (esim. PlayStation, Wii)

Oheistoiminnot kännykkään (esim. Bluetooth, Internet)

Lemmikkieläin

Oma huone

Lahjat (esim. syntymäpäivänä)

Perheessä on auto

Bussikortti tai bussirahaa

Kotiin tulee nuorten lehti

Mahdollisuus järjestää juhlat (esimerkiksi syntymäpäivän johdosta)

Mahdollisuus ostaa lahjoja kavereille ja perheenjäsenille joulu- ja merkkipäivinä

Juhlavaatteet

Mahdollisuus käydä kampaajalla/parturissa

Meikit & muu kosmetiikka

Mahdollisuus kutsua kavereita välillä kylään

iPhone (tai muu kallis kännykkä)

Mahdollisuus käydä kavereiden kanssa hampurilaisella/kahvilassa

Polkupyörä

Muu urheiluväline (esim. skeittilauta; lasketteluvälineet)

Mopo tai skootteri

Mahdollisuus osallistua luokkaretkille

Puiston tai muun ulkoilupaikan läheisyys

Mahdollisuus käydä esimerkiksi elokuvissa, konserteissa, syödä ravintolassa

Liite 4. Ryhmähaastattelukysymysrunko

Ryhmähaastattelurunko

- Suostumus nuorilta ja vanhemmilta (suullinen/kirjallinen?)
- Taustakyselylomakkeiden vastaanotto (täytetty etukäteen)
- Tutkimuksen esittely ja haastattelun kulku
- **Visuaalinen prosessi eli kuvakollaasien tekeminen -> virittäytyminen aiheeseen ja keskusteluun**

Apukysymyksiä ja ohjeita kollaasin tekemiseen

asettele kuvia kahdelle eri pahville teemoilla köyhä/köyhyys ja rikas/rikkaus. Saat myös piirtää tai kirjoittaa, jos kuvissa ei ole kaikkea mitä ajattelet tai mistä keskustelette. Mikä kuvaa rikkautta, mikä köyhää? Huomioi myös että köyhyys/rikkaus voi olla muutakin kuin materiaa.

välttämättömät kulutushyödykkeet. Tässä on kuvitteellinen lista välttämättömistä kulutushyödykkeistä. Ympyröikää yhdessä ne tuotteet, joita jokaisella nuorella pitäisi olla ollakseen onnellinen/pärjätäkseen elämässä?

kysymyksiä keskusteluun: Miltä tuntuu, jos ei ole tavaroita, joiden ajattelet olevan ikäisillesi nuorille ihan välttämättömiä?

Mitä siitä voi seurata, jos jollain ei ole kuvaamiasi välttämättömiä tavaroita?

HAASTATTELUKYSYMYKSIÄ:

Yleisiä kysymyksiä:

Mitä tarkoittaa köyhyys ja/tai köyhä?

Millainen ihminen on köyhä?

Mitä köyhällä ihmisellä ei ole? Mitä hänellä on?

Miksi joku on köyhä? Tai rikas?

Voiko köyhästä tulla rikas?

Millaista on olla köyhä?

Näkyykö köyhyys ulospäin?

Tunnetko köyhiä ihmisiä (nuoria?)? Mistä tiedät, että he ovat köyhiä?

Mistä erottaa, että ihminen on köyhä?

Mistä erottaa, että nuorella on paljon/vähän rahaa? Mistä se johtuu, että toisella on ja toisella ei?

Millaista on sellaisen nuoren elämä, joka on köyhä? Millainen hän on? Mitä hän voi/ei voi tehdä?

Eroaako köyhien ja rikkaiden nuorten elämä jotenkin toisistaan? Miten? Miksi?

Paljonko mielestäsi ikäiselläsi nuorella pitää olla käytössään ”omaa” rahaa?

Täytyykö nuoren osata säästää? Miksi ei/miksi kyllä?

Jos tarvitset rahaa johonkin tai vaikka jonkun tavaran tai asian, niin mitä silloin yleensä teet? Mitä ystäväsi tekevät jos he tarvitsevat rahaa?

Mihin tarvitset rahaa arjessa tai juhlassa?

Saatko säännöllisesti rahaa – esim. viikkorahaa? (Paljonko? Onko se sopivasti/riittävä?)

Oletko ollut joskus sellaisessa tilanteessa, että olisit tarvinnut tai halunnut jotain todella paljon, mutta sinulla/vanhemmillasi ei ollut siihen rahaa/varaa? Onko kaverisi ollut...?

Loppukysymykset:

1. Jos saisit 100 euroa, niin mitä tekisit?

2. Jos saisit 100 euroa, mutta sinun tulisi antaa ne jollekin toiselle, niin kenelle ne antaisit? Miksi? Mitä toivoisit hänen rahoilla tekevän?